

Esitteen toteuttaminen lasten- suojelun tarpeen selvittämi- sestä

Yhteistyössä lastensuojelun asiakas-
nuorten kanssa

LAHDEN
AMMATTIKORKEAKOULU
Sosiaali- ja terveysala
Sosiaalialan koulutusohjelma
Sosiaalipedagoginen lapsi- ja nuorisyö
Opinnäytetyö
Kevät 2015
Tiina Oksala
Leena Puumalainen

Lahden ammattikorkeakoulu
Sosiaalialan koulutusohjelma

OKSALA, TIINA
PUUMALAINEN, LEENA:

Esitteen toteuttaminen lastensuojelun tarpeen selvittämisestä yhteistyössä lastensuojelun asiakasnuorten kanssa

Sosiaalipedagogisen lapsi- ja nuorisotyön opinnäytetyö, 48 sivua, 3 liitesivua

Kevät 2015

TIIVISTELMÄ

Tämän toiminnallisen opinnäytetyön tavoitteena oli nuorille suunnatun esitteen laatiminen lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Kehittämistarve on syntynyt valtakunnallisen lastensuojelun laatusuosituksen pohjalta ja idea esitteen laatimisesta lähti toimeksiantajamme, LasSe-hankkeen, havaitsemasta tarpeesta.

Opinnäytetyön tarkoituksena on vastata lastensuojelun työkentän tarpeeseen saada tiedote, jossa nuorelle kerrotaan ymmärrettävässä muodossa mitä lastensuojelun tarpeen selvittäminen käytännössä tarkoittaa. Esite on tarkoitettu käytettäväksi sosiaalitoimistoissa aloitettaessa lastensuojelun tarpeen selvittämistä nuorten kanssa. Esitettä voidaan käyttää myös esimerkiksi kouluilla apuna tilanteissa, joissa nuorelle kerrotaan lastensuojelun työskentelystä.

Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä ja tavoitteena oli nuorten osallistaminen toiminnalliseen työskentelyyn. Esite suunniteltiin ja toteutettiin yhteistyössä lastensuojelun asiakasnuorten kanssa. Työmenetelmänä käytettiin lastensuojelun asiakasnuorten osallistamista ja heidän asiantuntijuuttaan.

Opinnäytetyön tuotos valmistui ja esite toimitettiin sähköisenä versiona toimeksiantajalle. Nuorten osallistaminen toiminnalliseen työskentelyyn onnistui ja he sitoutuivat työskentelyyn. Nuoret saivat vastuuta ja he pääsivät vaikuttamaan tuotokseen. Esite on selkeä ja nuorten kielelle kirjoitettu. Esitteen odotetaan lisäävän tulevaisuudessa ymmärrettävän lastensuojelun tarpeen selvittämisestä kertovan tiedon jakamista sekä peruspalveluissa että lastensuojelun työskentelyn alkuvaiheessa.

Asiasanat: lastensuojelu, lastensuojelun tarpeen selvitys, osallisuus

Lahti University of Applied Sciences
Degree Programme in Social Services

OKSALA, TIINA
PUUMALAINEN, LEENA:

The production of a brochure about assessment of needs for child protection in cooperation with young clients of child welfare services

Bachelor's Thesis in social pedagogy in work with children and young people, 48 pages, 3 pages of appendices

Spring 2015

ABSTRACT

The objective of this functional bachelor's thesis was to create a brochure for young people about assessment of needs for child protection. The need for the creation of this brochure has risen from the national quality recommendation and the idea for the brochure came from our commissioner LasSe-hanke.

From the field of child welfare social services a need for a bulletin has risen in which young people are informed, in understandable form, what the assessment of needs for child protection actually means. The brochure is meant to be used when starting the assessment of needs for child protection with young people. The brochure can also be used in situations where young people are informed about child welfare services, for example in schools.

The thesis was implemented as a functional bachelor's thesis with the objective to involve youth in the participation of the creation of the brochure. The brochure was developed and produced in cooperation with young people who were clients of child welfare services. The work method used in the creation of the brochure was the involvement of the young clients and their expertise.

The end product of the bachelor's thesis was produced and sent to the commissioner. The inclusion of the youth in the creation of the brochure was successful and they were committed to the process. They were given responsibility and were able to influence the outcome. The brochure is clear and written in a form which is understandable for young people. In the future the brochure is expected to spread comprehensible information about the assessment of needs for child protection in the basic services and in the early stages of child welfare services.

Key words: child welfare, assessment of the need for child protection, involvement

SISÄLLYS

1	JOHDANTO	1
2	OPINNÄYTETYÖN TAVOITE, TARKOITUS JA TIEDONHAKU	3
2.1	Toimeksiantaja	3
2.2	Tavoite ja tarkoitus	4
2.3	Tiedonhaun kuvaus	5
3	LASTENSUOJELUN TARPEEN SELVITTÄMINEN	8
3.1	Lastensuojelu	8
3.2	Lastensuojelun tarpeen selvittäminen	9
3.3	Lastensuojelun tarpeen selvityksen kehittyminen	12
4	OSALLISUUS	14
4.1	Sosiaalinen osallisuus	14
4.2	Lastensuojelun asiakasnuorten osallisuus	15
4.3	Nuorten osallisuus tutkimuksen kohteena	18
5	OPINNÄYTETYÖPROSESSI	21
5.1	Suunnitteluvaihe	21
5.2	Toteutusvaihe	23
5.3	Opinnäytetyön tutkimuksellinen osuus	27
6	OPINNÄYTETYÖN TUOTOS	30
7	OPINNÄYTETYÖPROSESSIN ARVIOINTI	32
7.1	Yhteistyö eri tahojen kanssa	33
7.2	Esitteen arviointi ja palaute	33
8	POHDINTA	35
8.1	Eettisyys ja luotettavuus	39
8.2	Jatkokehittämissuositukset	41
	LÄHTEET	43
	LIITTEET	49

1 JOHDANTO

Viime vuosien aikana Suomessa on paneuduttu lastensuojelun tilaan ja laadittu lastensuojelutyön kehittämiseksi valtakunnallisia suosituksia. Sosiaali- ja terveysministeriö on julkaissut kesäkuussa 2013 Toimiva lastensuojelu – selvitysryhmän loppuraportin (2013) sekä toukokuussa 2014 Lastensuojelun laatusuosituksset (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014), joissa molemmissa on esitetty selkeitä toimenpide-ehdotuksia suomalaisen lastensuojelun kehittämiseksi ja työn laadun parantamiseksi. Kehittämisen painopisteinä ja suosituksina ovat lastensuojelun arvioinnin kehittäminen sekä lapsen ja nuoren osallisuuden vahvistaminen.

Tämän opinnäytetyön tavoitteena on nuorille (12 - 17 v.) suunnatun esitteen laatiminen lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Esitteessä kerrotaan nuorten oikeuksista, lastensuojelun tarpeen selvittämisestä sekä kuvataan selvittämisen eri vaiheet. Opinnäytetyö on toteutettu toiminnallisena opinnäytetyönä ja tavoitteena on ollut nuorten osallistaminen toiminnalliseen työskentelyyn. Esitteen suunnitteluun ja toteuttamiseen on otettu mukaan lastensuojelun asiakasnuoria.

Opinnäytetyön konkreettisen tuotoksen tarkoituksena on lisätä ymmärrettävää ja ikätasoista tietoa nuorille lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Oikeanlaisella tiedottamisella on mahdollista vaikuttaa nuorten asenteisiin lastensuojelua kohtaan, helpottaa ensikohtaamista ja lisätä yhteistyötä työntekijän ja nuoren välillä. Esitteen on tarkoitus tulla nuorten tarpeisiin ja olla nuorten näköinen. Esitettä jaetaan valtakunnallisesti ja se tulee saataville myös internettiin, joten se on tulostettavissa ja hyödynnettävissä laajasti sosiaali- ja terveysalalla sekä nuoriso- ja koulutoimissa.

Vuoden 2008 alusta voimaan tulleen lastensuojelulain (417/2007) tarkoituksena oli tehostaa lapsen aktiivista osallisuutta ja oman äänen kuulemistä kaikissa lastensuojeluprosesseissa (Taskinen 2010, 10-11).

Lastensuojelulakia on osittain uudistettu 1.4.2015 ja sen myötä lasten ja

nuorten osallisuus lastensuojelun työskentelyssä korostuu entisestään. Myös vuoden 2015 alussa uudistetun sosiaalihuoltolain (1301/2014) yhtenä keskeisenä tarkoituksena on edistää asiakkaan osallisuutta. Opinnäytetyön aihe on siis hyvin ajankohtainen ja yhteiskunnallisesti merkittävä.

Opinnäytetyön keskeiset käsitteet ovat lastensuojelun tarpeen selvittäminen ja osallisuus. Lastensuojelun tarpeen selvittämistä ja lastensuojelun asiakasnuorten osallisuutta avaamme lainsäädännön (muun muassa Lastensuojelulaki ja Sosiaalihuoltolaki), kirjallisuuden, aikaisempien tutkimusten sekä valtakunnallisten selvitysten ja ohjeistusten avulla.

Lasten ja nuorten osallisuutta lastensuojelussa ovat tutkineet mm. Oranen (2008), Hotari (2007), Viholainen (2010), Laiho (2013) ja Pyyry (2012). Perehtyessämme tutkimuksiin olemme havainneet, että kaikissa tutkimuksissa tärkeäksi tekijäksi nousi nuorten aktiivinen osallisuuden kokemus. Muun muassa Hotari (2007) on tutkinut pro gradu -työssään nuorten kokemuksia kuulluksi tulemisesta ja aktiivisesta osallistumisesta lastensuojelussa. Hotari on tutkimuksessaan tullut siihen johtopäätökseen, että sosiaalityöhön on otettava avoimesti mukaan asiakkaat, myös lapset ja nuoret, jotta työskentely olisi tuloksellista ja siten asiakkaiden olisi mahdollista siirtyä myös uuteen elämänvaiheeseen. Tutkimukseen osallistuneet nuoret pitivät tärkeänä luottamusta ja avointa yhteistyötä ja heidän puheissa korostui kunnioittavan kohtaamisen ja kohtelun merkitys. (Hotari 2007, 80-83.)

2 OPINNÄYTETYÖN TAVOITE, TARKOITUS JA TIEDONHAKU

Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimuskeskuksen julkaisemassa Toimiva lastensuojelu -raportissa (2013, 33) selvitystyöryhmä on pitänyt erittäin tärkeänä, että lasten, nuorten ja perheiden kokemukset otetaan huomioon lastensuojelua kehitettäessä, koska palveluiden käyttäjillä on työryhmän näkemyksen mukaan paljon ajatuksia palvelujen kehittämistä. Selvitystyöryhmän näkemyksen mukaan kokemusasiantuntijoita ei vielä hyödynnetä riittävästi palveluja kehitettäessä, joten jatkossa olisi varmistettava, että kunnissa ja valtionhallinnossa muodostetaan lastensuojelun asiakkaana olleiden kokemusasiantuntijoiden ryhmiä lastensuojelun kehittämistyöhön.

Lastensuojelun laatusuosituksessa kuvataan, että vaikuttavan lastensuojelutyön avaimena on asiakkaiden osallisuus. Laatusuosituksen lähtökohdanna on, että kunnat laatisivat konkreettisen toimenpidesuunnitelman siitä, miten lasten, nuorten ja perheiden osallisuutta sekä lastensuojelun kehittämisessä että arjen lastensuojelutyössä edistetään. Lastensuojelun laatusuosituksena on, että kun lapselle ja huoltajalle ilmoitetaan lastensuojelun työskentelyn aloittamisesta, kerrotaan heille samalla mitä lastensuojelun työskenteleminen käytännössä tarkoittaa. Asiakkaalle tulee myös antaa tietoa lastensuojelusta ymmärrettävässä muodossa, joten suosituksena on esimerkiksi jakaa asiakkaille infopaketti lastensuojelusta painettuna oppaana. (Lavikainen, Puustinen-Korhonen & Ruuskanen 2014, 18-27.)

2.1 Toimeksiantaja

Opinnäytetyön toimeksiantajana on LasSe-hanke. Lastensuojelutarpeen selvityksen kehittäminen Väli-Suomessa -hanke toimii ajalla 1.4.2013 – 31.10.2015 osana Kaste-ohjelman Lasten Kaste -osaohjelmaa (LasSe-hanke 2015). Hankkeen yhteyshenkilönä ja opinnäytetyön yhteistyökumppanina on työskennellyt Sosiaalialan osaamiskeskus Verson projektikoordinaattori.

Lasten Kaste 2012-2015 -osaohjelma on osa valtakunnallista sosiaali- ja terveydenhuollon kehittämisohjelmaa (Kaste). Lasten Kaste-osaohjelma

kehittää lasten, nuorten ja lapsiperheiden palveluja kokonaisuutena, tiiviissä yhteistyössä eri hallinnonalojen ja toimijoiden kesken. Lasten Kaste-osaohjelman tavoitteena on vahvistaa varhaisen tuen palveluita, kehittää ehkäisevää lastensuojelua sekä lasten, nuorten ja lapsiperheiden palvelukokonaisuuksia. (Terveystieteiden tutkimuskeskus ja Hyvinvoinnin tutkimuskeskus 2015.)

LasSe-hankkeessa keskitytään lastensuojelun tarpeen selvittämisen prosessiin. Hankkeen tavoitteena on asiakkaiden kohtaamisen ja kuulemisen vahvistaminen, sosiaalityön sisäisten menettelytapojen edistäminen ja palveluohjauksen selkiyttäminen sekä moniammatillisen yhteistyöverkoston roolien ja toimintatapojen kehittäminen. Yhtenä tarkennettuna tavoitteena LasSe-hankkeessa on kehittää lastensuojelusta tiedottamista, eli lapsille, nuorille ja vanhemmille laaditaan omat selkeät ja informatiiviset esitteet lastensuojelun tarpeen selvittämisen prosessista. (LasSe-hanke 2015.)

2.2 Tavoite ja tarkoitus

Toiminnallisen opinnäytetyön tekijöiden pitää aina saada aikaan jokin konkreettinen tuote, kuten ohjeistus tai kirjallinen ohje (Vilkkä & Airaksinen 2003, 51). Opinnäytetyön tavoitteena on nuorille (12 - 17 v.) suunnatun esitteen laatiminen lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Esitteessä kerrotaan nuorten oikeuksista, lastensuojelun tarpeen selvittämisestä sekä kuvataan selvittämisen eri vaiheet. Opinnäytetyö toteutettiin toiminnallisena opinnäytetyönä ja tavoitteena oli nuorten osallistaminen toiminnalliseen työskentelyyn. Esitteen suunnitteluun ja toteuttamiseen otettiin mukaan lastensuojelun asiakasnuoria, jolloin korostettiin osallisuuden merkitystä lastensuojelussa.

Konkreettisen tuotoksen, esitteen myötä opinnäytetyön tarkoituksena on lisätä ymmärrettävää ja ikätasoisia tietoja nuorille lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Oikeanlaisella tiedottamisella on mahdollista vaikuttaa nuorten asenteisiin lastensuojelua kohtaan, helpottaa ensikohtaamista ja siten myös vähentää epäluuloja sekä lisätä yhteistyötä. Valmiin esitteen on

tarkoitus vastata nuorten tarpeisiin ja olla nuorten näköinen ja esite on tarkoitus jakaa valtakunnallisesti. Esite tulee myös saataville internettiin, joten se on tulostettavissa ja hyödynnettävissä laajasti sosiaali- ja terveysalalla sekä nuoriso- ja koulutoimessa.

Opinnäytetyötä tehdessä on hyvä muistaa, että työn on oltava kiinnostava ja kohderyhmälle merkittävä (Vilkkä & Airaksinen 2003, 157).

Opinnäytetyön toimeksiantajan, LasSe -hankkeen yhtenä osatavoitteena on kehittää lastensuojelusta tiedottamista. Työskennellessämme lastensuojelun sosiaalityössä olemme huomanneet, miten lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen nuoret ovat usein ymmällään siitä, mitä lastensuojelun tarpeen selvittäminen tarkoittaa. Olemme nähneet ikä- tasoisien ja ymmärrettävän tiedon jakamisen tarpeellisuuden, joten olemme työstäneet opinnäytetyötä mielenkiinnolla. Myös se, että aihe on ajankohtainen, lisää opinnäytetyön merkitystä. Kokemuksemme mukaan nuoret haluavat saada tietoa heidän elämänsä koskeviin päätöksiin ja niihin liittyviin toimenpiteisiin. Mitä huolellisemmin, avoimemmin ja yhteistyössä nuoren tilannetta kartoitetaan, sitä vaikuttavammin voidaan vastata nuoren suojelun ja tuen tarpeisiin. Laadukas lastensuojelun tarpeen selvittäminen on mielestämme nuoren oikeus. Myös Möller (2004, 24-26) tuo esille samoja näkökulmia lastensuojelun tarpeen selvittämisestä ja hänen näkemyksen mukaan yhtenä työskentelyn tavoitteena tulisi olla nuoren voimaannuttaminen. Tähän tilaan päästään kuulemalla ja osallistamalla nuori työskentelyyn.

2.3 Tiedonhaun kuvaus

Toiminnallinen opinnäytetyö pitää tehdä tutkivalla asenteella, vaikka sen lopputuloksena ei olisikaan mikään tutkimus. Tutkivalla asenteella tekeminen tarkoittaa käytännössä sitä, että työssä käytetty tietoperusta on otettu oman alan kirjallisuudesta ja kaikki valinnat on perusteltu kunnolla. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 154.) Toiminnallisen opinnäytetyön tekijältä odotetaan perehtymistä oman alan teorioihin, joilla työssä tehdyt valinnat

perustellaan. Teoria auttaa tekijää tarkastelemaan opinnäytetyön aihetta ja helpottaa sen avaamista. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 42.)

Opinnäytetyön lähdemateriaalina on hyödynnetty kirjallisuuden lisäksi aikaisempia tutkimuksia. Aineistoa etsimme erilaisista tietokannoista, kuten kirjastosta ja internetistä. Kirjoja etsimme pääasiallisesti Lahden kirjastojen sekä korkeakoulukirjastojen kautta, käyttämällä Masto-finna -hakua. Käytimme tiedon lähteenä myös internetiä. Aikaisempien tutkimusten tiedonhaussa käytimme tietokantana etenkin suomenkielistä Melindaa sen luotettavuuden perusteella. Hakusanoina käytimme asiasanoja ”lastensuojelu”, ”osallisuus”, ”lastensuojelutarpeen selvitys”, ”alkuarviointi”, ”lastensuojelutarpeen selvitys ja osallisuus” sekä ”sosiaalityö ja osallisuus”.

Jotta laatuvaatimukset täyttyisivät, määrittelimme mukaanottokriteereiksi aihe keskeisyyden lisäksi sen, että tutkimusten tuli olla vähintään pro gradun tasoisia. Pidimme tärkeänä aineiston julkaisuajankohtaa tutkimusten ajankohtaisuuden vuoksi. Rajasimme aineistoa siten, että niiden aikarajana olivat viimeisen kymmenen vuoden aikana julkaistut tutkimukset. Aihealueestamme, nuorten osallisuuden kokemuksista lastensuojelun tarpeen selvittämisessä, ei ole saatavilla vielä pro gradu-tutkimusta ylempiä tutkimuksia. Jyväskylän yliopistossa on tekeillä väitöskirja aiheesta, mutta se ei ole vielä valmistunut. Poissulkukriteereissä suljimme pois sellaiset aineistot, jotka eivät koskeneet opinnäytetyömme aihetta, lastensuojelun alkuvaiheen työskentelyä ja osallisuutta.

Löytyneistä aineistoista luimme tiivistelmät ja valikoimme sellaiset aineistot, jotka liittyivät opinnäytetyön aihealueeseen ja sisälsivät tarpeellista tietoa opinnäytetyön näkökulmasta. Olemme yhdessä päättäneet julkaisut, jotka valitsimme opinnäytetyöhön. Opinnäytetyössä olemme käyttäneet lähdemateriaalia laajasti, mutta suhtautuneet lukemaamme tietoon kriittisesti. Olemme valinneet tutkittua ja luotettavaa tietoa.

Lähdemateriaaliksi pyrimme valitsemaan mahdollisimman ajantasaisia tietolähteitä, sillä tutkimustieto muuttuu nopeasti. Käytimme tietolähteenä vain alkuperäisiä julkaisuja eli ensisijaisia lähteitä. (Vilkkä & Airaksinen

2003, 72-73.) Suhtauduimme käyttämiimme lähteisiin kriittisesti ja arvioimme niiden sopivuutta opinnäytetyöhön koko kirjoitusprosessin ajan.

3 LASTENSUOJELUN TARPEEN SELVITTÄMINEN

Lapsen lastensuojelun tarpeen selvittäminen on kirjattu ensimmäistä kertaa lastensuojelulakiin (417/2007) ja se astui voimaan 1.1.2008. Lain tarkoituksena oli yhtenäistää asiakkuuden alkuvaiheeseen liittyviä käytäntöjä sekä tuoda läpinäkyvyyttä lastensuojelun työskentelyprosessiin. (Paaso 2010, 13.) Lastensuojelulakia (417/2007) on lastensuojelutarpeen selvityksen osalta uudistettu sosiaalihuoltolain uudistuksen yhteydessä 1.4.2015. Nykyisin lapsen ja nuoren lastensuojelun tarvetta selvitetään sosiaalihuoltolain 36 §:n mukaisen palvelutarpeen arvioinnin yhteydessä. Eli tarvetta selvitetään heti lastensuojeluasian vireille tulon jälkeen, jolloin lapsi tai nuori ei ole vielä lastensuojelun asiakkaana. (Laki lastensuojelulain muuttamisesta 1302/2014.)

3.1 Lastensuojelu

Lastensuojelu on Bardyn (2013, 43) ja Taskisen (2010, 19) kuvaamana laaja-alaista, sekä lasten hyvinvoinnin että lasten oikeuksien edistämistä ja turvaamista. Lastensuojelun toimintaa säätelee lastensuojelulaki ja lain ensisijaisena tarkoituksena on turvata lapsen oikeus turvalliseen kasvuympäristöön, tasapainoiseen ja monipuoliseen kehitykseen sekä erityiseen suojeluun (Lastensuojelulaki 417/2007, 1§).

Lastensuojelu jakaantuu ehkäisevään lastensuojeluun sekä lapsi- ja perhekohtaiseen lastensuojeluun. Ehkäisevällä lastensuojelulla edistetään ja turvataan lapsen kasvua, kehitystä ja hyvinvointia sekä tuetaan vanhemmuutta silloin, kun lapsi tai perhe ei ole lastensuojelun asiakkaana. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3a§.) Ehkäisevää lastensuojelutyötä annetaan kunnan peruspalveluissa, esimerkiksi äitiys- ja lastenneuvolassa, päivähoidossa, opetus- ja nuorisotyössä sekä aikuisille suunnatuissa palveluissa, kuten mielenterveys- ja päihdepalveluissa. (STM 2012.)

Lastensuojeluasia tulee vireille, kun kunnan sosiaalitoimeen tulee yhteydenotto tuen tarpeen arvioimiseksi, kun lapsesta on tehty lastensuojeluilmoitus tai hakemuksesta tai jos työntekijä on muutoin saanut tietää mah-

dollisesta lastensuojelun tarpeesta olevasta lapsesta. Kiireellinen lastensuojelun tarve arvioidaan välittömästi. Lisäksi tehdään sosiaalihuoltolain 36 §:n mukainen palvelutarpeen arviointi, jonka yhteydessä selvitetään lapsen tai nuoren lastensuojelun tarve. (Lastensuojelulaki 417/2007, 26§.) Lastensuojeluasiakkuus alkaa, kun sosiaalityöntekijä toteaa palvelutarpeen arvioinnin perusteella lapsen tarvitsevan lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia. Asiakkuus alkaa myös silloin, kun lastensuojeluasian vireille tulon johdosta ryhdytään kiireellisiin toimenpiteisiin tai kun lapselle tai hänen perheelleen annetaan lastensuojelulain mukaisia palveluja ennen palvelutarpeen arvioinnin valmistumista. (Lastensuojelulaki 417/2007, 27§.)

Lapsi- ja perhekohtaista lastensuojelua järjestetään lastensuojelun asiakkaana olevalle lapselle osana lastensuojelun avo-, sijais- tai jälkihuoltoa. Lapsen ja hänen perheensä tarvitsemat palvelut ja tukitoimet suunnitellaan ja toteutetaan yhteistyössä lapsen ja vanhemman kanssa ja palvelut perustuvat asiakassuunnitelmaan. (Lastensuojelulaki 417/2007, 3§, 30§, 34§, 40§ ja 75§.) Lapsi- ja perhekohtaisessa lastensuojelussa noudatetaan lievimmän riittävän toimenpiteen periaatetta, joka tarkoittaa käytännössä sitä, että lapsen ja perheen tarvitsemia palveluita ja tukitoimia järjestetään ensisijaisesti avohuollon keinoin. (Taskinen 2010, 69.)

3.2 Lastensuojelun tarpeen selvittäminen

Lastensuojelulain (417/2007) 26 §:ssä määritellään lastensuojelun tarpeen selvittämistä seuraavasti:

Arvion lastensuojelulain mukaisten palvelujen ja tukitoimien tarpeesta tekee sosiaalityöntekijä. Sosiaalityöntekijä arvioi lapsen kasvuolosuhteita sekä huoltajien tai muiden lapsen hoidosta ja kasvatuksesta vastaavien henkilöiden mahdollisuuksia huolehtia lapsen hoidosta ja kasvatuksesta.

Arviointi tehdään kyseessä olevan tapauksen olosuhteiden edellyttämässä laajuudessa. Arvioinnin tekemiseksi sosiaalityöntekijä voi tarvittaessa olla yhteydessä lapselle läheisiin henkilöihin sekä eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin siten kuin sosiaalihuoltolain 41 §:ssä säädetään.

Palvelutarpeen arvioinnin tekemisessä on noudatettava, mitä sosiaalihuoltolain 36 §:ssä säädetään. Arvio on aloitettava viipymättä ja saatettava loppuun ilman aiheetonta viivytystä. Arvio on aloitettava viimeistään seitsemäntenä arkipäivänä asian vireille tulosta ja sen on valmistuttava viimeistään kolmen kuukauden kuluessa vireille tulosta.

Lastensuojelun tarpeen selvittäminen edellyttää kokonaisvaltaista lapsen ja perheen nykyhetken tarkastelua, historian selvittämistä sekä tulevaisuuden ennakointia. Selvitystä tehdään yhteistyössä lapsen ja hänen huollossaan vastaavien aikuisten kanssa ja selvittämisen tavoitteena on arvioida lapsen tarpeita ja kasvuolosuhteita sekä vanhempien valmiuksia ja kykyä vastata lapsen tarpeisiin. Selvityksen aikana arvioidaan myös perheen arkielämän olosuhteita, mahdollisia riskitekijöitä tulevaisuuden kannalta sekä sitä, miten interventiot tai niiden tekemättä jättämiset vaikuttavat perheeseen. (Taskinen 2010, 56-57.) Selvitystä tehtäessä voidaan olla yhteydessä myös lapsen ja nuoren lähiverkoston tai eri yhteistyötahoihin ja asiantuntijoihin (Sosiaalihuoltolaki 1301/2014, 41 §).

Lastensuojelun tarvetta arvioitaessa työntekijän tehtävänä on selvittää tarvitseeko lapsi ja perhe lastensuojelun tarjoamaa apua tuen ja kontrollin muodossa vai selviytyvätkö he omien verkostojensa ja muiden mahdollisten peruspalveluiden avulla (Taskinen 2010, 56). Mikäli palvelutarpeen arvioinnin perusteella on arvioitu lapsen kasvuolosuhteiden vaarantavan lapsen terveyttä tai kehitystä taikka lapsi omalla käyttäytymisellään vaarantaa terveyttään ja kehitystään ja lapsi tarvitsee lastensuojelulain mukaisia palveluja ja tukitoimia, lapsen lastensuojelun asiakkuus alkaa. (Lastensuojelulaki 417/2007, 27§.) Koska lastensuojelun tarpeen selvittäminen on kokonaisvaltaista lapsen tilanteen kartoittamista, se tukee samalla avoimuuden alkuvaiheen työskentelyn suunnitelmallisuutta ja lastensuojelun tukitoimien ja palveluiden oikeaa kohdentumista. (Laiho 2011, 187.)

Vuoden 2008 alusta voimaan tulleessa lastensuojelulaissa (417/2007) korostui lapsen osallistumisen ja kuulemisen tärkeys. Käytännössä se tarkoitti lapsen henkilökohtaisten tapaamisten tehostamista ja suunnitelmien laatimista yhteistyössä hänen kanssaan. (Taskinen 2010, 10-11.) Lasten-

suojelun tarpeen selvityksen yhteydessä lapsen ja nuoren omia mielipiteitä tulee huomioida ja heidän kokemuksia ja näkemyksiä tulee kuulla lapsen iästä riippumatta. (Paaso 2010, 14; Taskinen 2010, 59.) Filppula (2010, 33) on pro gradu -tutkielmassaan kiinnittänyt huomiota siihen, että uusi laki on lisännyt lapsen osallisuutta. Lasta on kuunneltu asiakastilanteissa ja lapsella on ollut mahdollisuuksia vaikuttaa oman asiansa selvittämiseen (Filppula 2010, 93).

Lapsella ja nuorella tulee olla selvityksen aikana oikeus omaan työntekijään, henkilökohtaiseen työskentelyaikaan sekä oikeus hyvään kohtamiseen ja kohteluun. Lapsella on oikeus osallistua, mutta olla myös osallistumatta selvitykseen. Osallisuuden ja työskentelyyn osallistumisen tulee aina olla vapaaehtoista. (Paaso 2010, 29.) Filppula (2010, 22) toteaa, että lapsen osallisuudessa tulee kiinnittää huomiota siihen, miten lapsi kohdataan ja miten lapsen ääni otetaan huomioon häntä koskevassa asiassa. Selvityksessä tulee kiinnittää huomiota myös siihen, että lapsi otetaan mukaan määrittämään, toteuttamaan ja arvioimaan etunsa turvaamiseksi tehtävää työtä. Lapsen ääntä on kuultava, koska lapsen itsensä tuottama tieto on tärkeää (Filppula 2010, 93).

Lastensuojelulain tavoitteena on, että lastensuojelun tarpeen selvittäminen on yhteinen prosessi, jossa kaikki osapuolet, niin lapset ja nuoret kuin heidän vanhempansa, ovat alusta alkaen osa suunnitelmallista työskentelyä. Kaikkien osapuolten tulee tietää mitä selvitys koskee ja mihin sillä pyritään. Lapsen, nuoren ja vanhempien osallistuminen arviointityöskentelyyn vaatii sekä avointa yhteistyötä että tiedon avointa jakamista työntekijöiden ja asiakkaiden välillä. (Paaso 2010, 13, 30.) Tulensalo ja Ylä-Herranen (2009, 26-27) korostavat avoimen dialogin merkitystä ja sitä, että työntekijät kiinnittävät huomiota yhteistyösuhteeseen asiakkaiden kanssa. Käytännössä tämä tarkoittaa sitä, että työntekijä päästää asiakkaan mukaan prosessiin tekijäksi, miettijäksi ja osallistujaksi, koska silloin asiakas myös sitoutuu tehtäviin päätöksiin ja toimenpiteisiin paremmin.

Selvitystyöskentely on Laihon (2011, 187) mukaan intensiivistä sosiaali- ja muutostyötä, jossa perheitä tuetaan ymmärtämään tilannettaan sekä pyri-

tään myös löytämään ratkaisuja heidän ongelmiinsa. Näkemyksemme mukaan lastensuojelun tarpeen selvitys toimii parhaimmillaan interventiona perheeseen. Myös Viholaisen (2010, 75-76) tutkimuksen aineistosta kävi ilmi, että selvityksen myötä lapsen elämä kotona muuttuu parempaan suuntaan, ainakin vähän tai hetkellisesti. Vaikka kyseinen muutos olisi pienikin, se kuitenkin tuntuu lapsesta tärkeältä ja merkitykselliseltä. Vanhemmat muuttavat lapsen kasvulle ja kehitykselle haitallista käytöstään ainakin osittain esimerkiksi pyrkimällä vähentämään päihteiden käyttöään. Vanhemmat saattavat myös muuttaa toimintatapojaan lapsen kanssa, koska selvityksen yhteydessä lapsen kertomat tärkeät asiat ovat herättäneet vanhempia ajattelemaan ja huomaamaan lapselle merkityksellisiä asioita. Selvitys voi toimia murrosikäisen lapsen kohdalla pysäyttäjänä ja oikealle tielle ohjaajana, sillä nuori voi kokea selvityksen niin rankkana, ettei halua kyseiseen prosessiin enää uudelleen.

3.3 Lastensuojelun tarpeen selvityksen kehittyminen

Velvoite lastensuojelutarpeen selvityksen tekemisestä kirjattiin vuonna 2008 lastensuojelulakiin uutena asiana (Lastensuojelulaki 417/2007). Ennen lain voimaantuloa käytännön kehittämistyötä lastensuojelun asiakkaiden alkuvaiheen kehittämiseksi oli tehty erilaisissa hankkeissa jo useita vuosia (Paaso 2010, 11). Yksi merkittävä hanke oli Helsingin sosiaalivirastossa, Haagan sosiaalipalvelutoimistossa 2001 alkanut ja 2003 Heikki Waris -instituutin vastuulle siirtynyt Kohtaavaa lastensuojelua -hanke. Siinä kehitettiin systemaattista ja suunnitelmallista tilannearvioinnin mallia ja lapsilähtöistä työskentelyotetta lastensuojelun sosiaalityöhön. (Muukkonen & Tulensalo 2004, 1-3.)

Lapsen elämäntilanteen kartoitusmallia kehitettiin vuosina 2000-2003 myös lastensuojelun erityisosaamisen keskuksen, Pesäpuu ry:n kehittämishankkeessa PRIDE ja lastensuojelun avohuolto. Hankkeessa syntyi työskentelymalli, joka tavoitteli lapsen elämäntilanteen kartoittamista siten, että lapsi osallistuisi aktiivisesti prosessiin mukaan. (Möller 2004, 12-13.) Pesäpuussa kehittämistyötä jatkettiin edelleen muun muassa järjestämällä

kouluttajakoulutuksia lastensuojelun ammattilaisille sekä päivittämällä lapsen elämäntilanteen kartoitusmallityöskentelyä (Paaso 2010, 11).

Lastensuojelun kehittämisohjelman alkuarviointi ja avohuolto -työryhmän (2004-2006) tavoitteena oli kartoittaa jo tehtyä kehittämistyötä lastensuojelun alkuarvioinnista sekä keskittyä alkuarvioinnin kehittämiseen. Työryhmä kehitti valtakunnallisia toimintatapoja lastensuojelun tarpeen selvittämisen osalta ja esitti lastensuojelutyön suunnitelmallisuuden vahvistamista lainsäädännöllä. Työryhmän näkemyksen mukaan lapsen asemaa työskentelyssä tuli vahvistaa siten, että lapsen oikeudet osallisuuteen toteutuisivat aikaisempaa paremmin. Lastensuojelulain kokonaisuudistus oli osa kehittämisohjelmaa ja laaditut toimenpide-ehdotukset olivatkin pohjana 1.1.2008 uudistetulle lastensuojelulaille. (Oranen 2006, 1-2, 47.)

4 OSALLISUUS

Osallisuutta voidaan määritellä laajasti eri käsitteiden kautta. Osallisuuteen liitetään usein käsitteitä, kuten osallistuminen, osallistaminen, vaikuttaminen ja valtaistaminen. Osallisuus (engl. inclusion tai social engagement) kuvaa yksilön suhdetta ympäröivään yhteisöön ja siihen kiinnittymistä tai mukanaoloon yhteisöllisesti tärkeissä prosesseissa. Osallisuudessa on kysymys kuulumisesta johonkin. (Osallisuushanke Salli 2014.) Osallisuutta voidaan käsitellä myös ihmisen kokemusten tai yhteiskunnan rakenteiden kautta (Gretschel 2008, 245). Osallisuuteen sisältyy vuorovaikutusta ja vastavuoroisuutta (Vornainen 2001, 36.), eikä pelkästään asioista päättämistä tai mukana olemista jossakin (Turtiainen 2001, 56).

Etymologisesti osallisuus on johdos kantasananasta osa (Suomen sanojen alkuperä 2000, 273). Mielikuva osallisuudesta ohjaa ajattelemaan jotakin jonkin osana tai jotakin liittyneenä johonkin. Osallisuuden merkitys muuttuu, jos puhutaan osalliseksi tulemisesta, osalliseksi pääsemisestä tai osallisena olemisesta. Osalliseksi tulemisen voidaan ajatella viittaavan siihen, että on olemassa jokin sosiaalinen alue johon osallistumalla yksilö tulee osalliseksi. Osalliseksi pääseminen viittaa siihen, että jokin sosiaalinen alue antaa luvan, päästää tai mahdollistaa sen, että yksilö voi päästä osalliseksi. Osallisena oleminen viittaa kokemukseen osallisuudesta jostakin. (Nurmela 2012, 5.)

4.1 Sosiaalinen osallisuus

Sosiaalisuuden määritelmä liittyy aina siihen, kuka määrittelee ja missä yhteydessä (Salmikangas 2002, 94). Sosiaalista osallisuutta on määritelty käsitteenä vähän. Euroopan yhteisöjen komissio (2003, 9) on määritellyt sosiaalisen osallisuuden tarkoittamaan seuraavaa:

Sosiaalinen osallisuus on prosessi, jolla varmistetaan, että köyhyys- ja syrjäytymisvaarassa olevat saavat tarvittavat mahdollisuudet ja voimavarat osallistua täysipainoisesti talous-, yhteiskunta- ja kulttuurielämään ja saavuttaa kyseisessä yhteiskunnassa hyväksyttävänä pidettävän elintason ja elämänlaadun. Sillä varmistetaan, että he voivat

osallistua enemmän päätöksentekoon, joka vaikuttaa heidän elämäänsä ja mahdollisuuksiinsa käyttää perusoikeuksiaan.

Sosiaalinen osallisuus tarvitsee sosiaalisen innostamisen. Sosiaalisen innostamisen avulla motivoidaan ihminen osallistumaan ja sitä kautta vaikuttamaan omaan arkipäivään ja kulttuuriseen kehitykseen. Tavoitteena on luoda tilanteita ja mahdollisuuksia ihmisten väliselle kommunikaatiolle ja vuorovaikutukselle. (Kurki 2000, 20-43.) Osallistavat menetelmät ovat syntyneet tarpeesta lisätä ihmisten vaikutusmahdollisuuksia. Sosiaalista osallistamisen käsitettä lähellä on empowerment eli voimaannuttamisen käsite. Näille molemmille on keskeistä demokratian toteutuminen toiminnassa. (Toimitaan yhdessä 2011, 3.)

Salmikankaan (2002, 90-91) mukaan sosiaalisuuden määritelmään liittyy käsite kuka määrittelee. Nuorten osallisuuden innostamiseen tarvitaan aikuisen ohjausta ja tukea aktivoimaan ja luottamaan yksilön ja ryhmän kykyyn tuoda oma asiantuntijuus esille. Sosiaalisen innostajan, ohjaajan tavoitteena on saada nuori innostumaan, tukea nuoren innostusta, luoda toiminnalle puitteet, motivoida nuorta sekä palkita nuori. (Toimitaan yhdessä 2011, 5-6.) Nuorten osallisuuden toiminnan toteuttamisessa tulee ottaa nuoret mukaan suunnitteluun ja tavoitteiden asetteluun. Kun nuoret saavat olla mukana kehittämässä toimintamalleja ja toteuttamistapoja, heidän motivaationsa on korkeampi ja toiminnan tulokset parempia. Nuorten sitouttaminen osallisuuteen kasvaa, kun heille muodostuu kokemus vastuusta ja vaikuttamisesta omiin asioihin. (Toimitaan yhdessä 2011, 3.)

4.2 Lastensuojelun asiakasnuorten osallisuus

Lainsäädännön avulla on suojattu nuorten oikeutta osallisuuteen häntä koskevissa asioissa. Lainsäädännön mukaan nuorilla on oikeus tulla kuuluksi ja saada tietoa itseään koskevissa asioissa. Suomen lainsäädäntö huomioi nuoren oikeuden osallisuuteen esimerkiksi kuntalain (365/1995) 27 §:ssä, jonka mukaan kuntalaisilla ja palvelun käyttäjillä tulee olla mahdollisuus osallistua ja vaikuttaa kunnan toimintaan. Myös Suomen perustuslain (731/1999) 6 §:n 3 momentti määrää, että nuoria on kohdeltava

tasa-arvoisesti. Nuoria tulee kohdella yksilöinä ja heille tulee mahdollistaa ikätasoaan vastaava mahdollisuus vaikuttaa itseään koskevissa asioissa. Nuorten osallisuudessa kyse on siitä, kuinka ja miten he voivat olla mukana vaikuttamassa, määrittelemässä ja arvioimassa heidän etujensa mukaisesti tehtävää työtä.

Kansainvälinen YK:n lapsen oikeuksien sopimuksen (Unicef 1989) 12. artikla toteaa, että lapsella, joka kykenee muodostamaan oman näkemyksensä, tulee olla:

mahdollisuus ilmaista vapaasti näkemyksensä kaikissa itseään koskevissa asioissa. Lapsen näkemykset on otettava huomioon hänen ikänsä ja kehitystasonsa mukaisesti. Tämän toteuttamiseksi lapselle on annettava erityisesti mahdollisuus tulla kuulluksi häntä koskevissa oikeudellisissa ja hallinnollisissa toimissa, joko suoraan tai edustajan tai asianomaisen toimielimen välityksellä kansallisen lainsäädännön menettelytapojen mukaisesti.

Lastensuojelulain (417/2007) 8 §:n mukaan lapsille, nuorille ja lapsiperheille tarkoitettuja palveluja järjestettäessä ja palvelutarjontaa kehitettäessä tulee huomioida lasten ja nuorten omat tarpeet ja toiveet. Lastensuojelulaki korostaa lapsen ja nuoren asianosaisuutta kaikissa lastensuojeluprosessin vaiheissa. Lain tavoitteena on varmistaa lapsen ja nuoren todellinen osallistuminen omien asioidensa hoitoon. Nuorisolain (72/2006) 8 § korostaa velvollisuutta järjestää nuorille mahdollisuuden osallistua käsittelemään paikallista ja alueellista nuorisotyötä ja politiikkaa koskevia asioita. Nuoria on kuultava heitä koskevissa asioissa.

Lastensuojelussa on paljon edellytyksiä lasten ja nuorten osallisuuden luomiseksi sekä käytännön keinoja sen toteuttamiseksi. Nykyisessä lastensuojelulaissa korostetaan voimakkaasti lapsen ja nuoren oikeutta osallistua häntä koskevien asioiden käsittelyyn. Lapsen asianomaisuus ei ole sidoksissa ikään, vaan osallisuuden oikeus koskee kaikkia lastensuojelun asiakkaina olevia lapsia ja nuoria. (Oranen 2008a, 3.)

Osallisuuden ohella laki korostaa lapsen ja nuoren oikeutta suojeluun. Kuitenkin laissa ja lastensuojelun käytänteissä lapsen perusoikeudet asettu-

vat vastakkain aiheuttaen jännitteitä. Jännite tulee parhaiten esiin lain 20 §:ssä, jonka otsikko on "Lapsen mielipiteen selvittäminen ja kuuleminen". Lastensuojelua toteutettaessa pykälän mukaan on selvitettävä lapsen mielipide ja toivomukset. Tämä viittaa lapsen osallisuuteen. Mutta mielipide on selvitettävä hienovaraisesti siten, ettei siitä koidu tarpeetonta haittaa esimerkiksi lapsen suhteille läheisiin ihmisiin. Työskentelyn lähtökohtana tulee olla siis lapsen suojeleminen. Samoin samassa pykälässä määritetään 12 vuotta täyttäneen lapsen oikeus tulla virallisesti kuulluksi hallintolain mukaisesti. Lain tarkoituksena on korostaa lapsen osallisuutta. Kuitenkaan kuulemisen yhteydessä lapselle ei saa antaa sellaista tietoa, joka vaarantaa lapsen kehityksen ja kasvun, eli lapsen suojeleminen tulee samalla toteutua. Molemmat oikeudet ovat perustavanlaatuisia perusoikeuksia, joita ei voi laittaa tärkeysjärjestykseen. (Oranen 2008a, 3-4.) Pohdittavaksi jää se, voiko kumpikaan oikeus toteutua ilman toista?

Nuorten osallisuus koostuu erilaisista oikeuksista ja mahdollisuuksista lastensuojelussa. Nuorella tulee aina olla mahdollisuus ja oikeus valita osallistuuko hän itseään koskevaan prosessiin. Kieltäytyminen osallisuudesta on myös osallisuuden muoto ja nuorella tulee olla myös mahdollisuus valita tämä vaihtoehto. Nuorella on myös oikeus saada riittävästi oikeaa tietoa itseään koskevasta työskentelyprosessista, siihen osallistuvista tahoista sekä omista oikeuksistaan. Tämä erityisesti korostuu lastensuojelun työskentelyssä. (Oranen 2008b, 7-14.)

Nuorella tulee olla oikeus vaikuttaa lastensuojelun työskentelyprosessiin ja siihen mitä asioita käsitellään, keitä siihen osallistuu ja millä tavoin asiaa käsitellään. Nuoren tunnekokemus itseään koskevissa asioissa vaikuttaa osallisuuden kokemukseen. Osallisuudella on merkittävä vaikutus ihmisen identiteetin kehittymisen kannalta. Osallistumisen kautta opitaan olemaan ja elämään yhdessä. Nuorella on oikeus omien ajatusten ilmaisemiseen omalla tavallaan ja omalla äänellään sekä oikeus saada tukea omien mielipiteiden ilmaisuun. Lastensuojelussa käsiteltävät asiat ovat nuorten näkökulmasta usein monimutkaisia. Nuorella voi olla vaikeus käsittää mihin hänen mielipidettään tarvitaan tai mitä häneltä odotetaan. Nuoren mahdol-

lisuus vaikuttaa päätöksen tekoon lisää hänen osallisuuttaan ja parantaa siten myös päätöksen teon laatua ja lopputulosta. (Oranen 2008b, 11-14.)

Ottamalla nuoret päätöksen tekoon mukaan tarkoittaa se, että he voivat vaikuttaa asioihin, jotka vaikuttavat heidän elämäänsä. Osallisuus voi myös auttaa nuoria hankkimaan uusia tietoja ja taitoja toimia osana yhteiskuntaa. Osallistuminen on enemmän kuin vain heidän tuottamansa ideat ja näkemykset. Nuorten osallistuminen sisältää myös aikuisen kyvyn kuunnella heitä. Tarjoamalla nuorille mahdollisuuden osallistua, annetaan heille mahdollisuus tarjota erilaisia näkökulmia asioihin kuin mitä aikuiset voisivat. Se auttaa aikuisia ymmärtämään paremmin nuorten asioita ja auttaa varmistamaan ne palvelut, jotka ovat tärkeitä suhteessa nuorten tarpeisiin. (Ministry on Social Development 2003, 3-5.)

4.3 Nuorten osallisuus tutkimuksen kohteena

Nuorten osallisuudesta käydään paljon keskustelua. Kuitenkin nuorten kokemuksia arvioidaan edelleen aikuisten asettamien mittareiden ja normistojen kautta. Osallistaminen on haasteellinen käsite, sillä se sisältää toiminnan toisen ihmisen aktivoimisesta tai voimaannuttamisesta antamalla toiselle mahdollisuuden toimijuuteen tai kannanottoon, ääneen. Nuorten osallisuutta arvioitaessa jää usein huomioimatta nuorten oma tapaa toimia ja osallistua tai se, etteivät nuoret halua olla aktiivisia osallistujia tutkimukselliseen toimintaan. (Pyyry 2012, 35-36, 38.)

Nuorten osallisuutta ovat aiemmin tutkineet Korkiamäki (2009), Viholainen (2010), Thomas (2002), Hotari (2007) ja Laiho (2013). Korkiamäki (2009, 83-84) on omassa tutkimuksessaan nostanut esille kysymyksen siitä tietääkö nuori mistä nuori on osallinen? Mistä nuori jää paitsi ollessaan osaton tai syrjäytynyt? Miten osallisuus syntyy tai osattomuuden kokemus? Analyysin tarkoitus on selvittää nuorten omia määrittämiä osallisuudesta. Tutkimuksessa esiin nousi ajattelumalli, jossa aikuisten näkökulmasta nähtynä syrjäytyneet nuoret eivät itse kokeneet olevansa osattomia.

Viholainen (2012, 57-59) on tutkinut lasten kokemuksia osallisuudesta lastensuojelutarpeen selvityksen aikana. Tutkimuksessa on nostettu esiin lasten kokemuksellisuus, kokemus osallisuudesta ja sen aikaansaamasta hyödystä. Hotari (2007, 78-83) on tutkimuksessaan selvittänyt nuorten lastensuojelu asiakkaiden mielipidettä kuulluksi tulemisesta. Samoin Laiho (2013, 59-64) on omassa tutkimuksessaan selvittänyt, miten nuoret ovat kokeneet tulleen kuulluksi kiireellisen sijoituksen aikana. Tutkimus osoitti positiivisen osallisuuden vaikutuksen niihin nuoriin, jotka kokivat saaneensa vaikuttaa omiin asioihinsa sekä kokeneet tulleen kuulluksi, huomioituiksi ja arvostetuiksi. Negatiivisen osallisuuden vaikutuksen kokivat ne nuoret, jotka kokivat jääneensä ulkopuolisiksi omissa asioissaan.

Nuoren osallisuutta tukevia välineitä ja arviointimenetelmiä on kehitelty osallisuutta käsiteltävien tutkimusten pohjalta. Opinnäytetyössämme käytettyjen tutkimusten yhteenvedona nousee osallisuutta tukevana toimintana aito kiinnostus ja arvostus nuorta kohtaan. Nuori tulee kohdata tasavertaisena, ei kuitenkaan tasa-arvoisena suhteessa aikuiseen. Kaikessa osallisuutta ohjaavissa tilanteissa aikuisella on viimekädessä vastuu toiminnasta. Aikuisen tulee omata vahva itsetuntemus, nuoren tuntemus, osallisuuden tarkoitus ja sitä tukevien keinojen hallinta. (Pyyry 2012, 37-38.)

Osallisuutta tukevia keinoja ovat nuoren innostaminen. Innostuminen mahdollistetaan, kun osallisuuden tarkoitus avataan nuorelle; mistä on kysymys, mitä tekeminen on, ja mitä se vaatii nuorelta. Nuoren innostusta tukevat vastuu ja mahdollisuus päästä vaikuttamaan. Aikuisen vastuulle jää huolehtia siitä, ettei nuori ota liikaa vastuuta ja että aikuinen on aina nuoren käytettävissä. Aikuisen tulee toimia "tsempparina", sillä aina voi tulla eteen tilanne, jolloin toiminta "puutuu", asia ei enää kiinnosta nuorta tai toiminnan mielekkyys häviää. Nuoret innostuvat usein uusista asioista herkästi, samoin kuin innostus saattaa lopahtaa nopeasti. Toiminnan motiivin miettiminen nuorten kanssa on innostuksen yksi tärkeimmistä sitouttajista. Toimintaympäristön merkitys tulee myös huomioida osallisuutta tukevana keinona. Ympäristöstä ja innostuksesta huolimatta toiminta voi hyytyä. Tällöin välipalkitsemiset ja koko toiminnan palkitsemisen tiedostaminen toimivat innostuksen tukevin keinoina. Palkitseminen ei aina tarvit-

se olla materialistista vaan senkin yhdessä miettiminen nuorten kanssa lisää osallisuuteen sitoutumista. (Toimitaan yhdessä 2011, 7.)

5 OPINNÄYTETYÖPROSESSI

Toiminnallisessa opinnäytetyössä yhdistyvät käytännön toteutus sekä raportointi tutkimusviestinnän keinoin. Opinnäytetyön tulisi olla työelämälähtöinen, käytännönläheinen ja tutkimuksellisella asenteella toteutettu. Toiminnallisesta opinnäytetyöraportista tulee selvittää mitä on tehty, miksi näin on tehty ja minkälainen prosessi on ollut. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 9-10, 65.) Opinnäytetyö koostuu toiminnallisesta osuudesta, tuotoksesta ja kirjallisesta opinnäytetyöraportista.

Opinnäytetyöprosessin yhteydessä tuotettu esite on tehty vastaamaan valtakunnallista tarvetta saada selkeä ja ymmärrettävä esite nuorille jaettavaksi lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Opinnäytetyön toiminnallinen osuus koostuu lastensuojelun asiakasnuorten osallistumisesta esitteen sisällön suunnitteluun ja toteutukseen. Nuorten osallistuminen toiminnalliseen työskentelyyn on tapahtunut täysin vapaaehtoisesti osana sijoituspaikan toimintaa. Opinnäytetyö ei siten tarvinnut erikseen tutkimuslupaa. Nuorilla on ollut myös mahdollisuus kieltäytyä osallistumisesta. Nuorten huoltajille on lähetetty sijaishuoltoapaikan kautta kirje (liite 1), jossa heitä on tiedotettu heidän lapsensa osallistumisesta esitteen laatimiseen.

5.1 Suunnitteluvaihe

Opinnäytetyöprosessi alkoi syyskuussa 2014, jolloin tapasimme ensimmäisen kerran toimeksiantajan kanssa. Ilmoittauduimme opinnäytetyöprosessiin marraskuussa 2014 ja ensimmäinen tapaaminen ohjaavan opettajan kanssa tapahtui joulukuun alussa 2014. Yhteydenotto sijaishuoltoyksikköön tapahtui marraskuussa. Toimeksiantosopimuksen laadimme työelämän edustajan kanssa tammikuussa 2015 ja samalla ideoimme lisää esitteen sisältöä sekä opinnäytetyömme tutkimuksellista osuutta. Kävimme myös keskusteluja uudistetun sosiaalihuoltolain vaikutuksesta lastensuojelun tarpeen selvitykseen. Aloitimme tammikuussa taustamateriaalien hankkimisen esitettä varten ja aloitimme esitteen tekstin työstämisen. Opinnäytetyön teoriaosuuden työstämisen aloitimme tammikuussa ja suunnitelmaseminaarin pidimme helmikuussa.

Perehdyimme kahdeksan suomalaisen kaupungin internet-sivustoihin saadaksemme käsitystä, minkälaista tietoa heillä on sivustoillaan lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Havaintomme mukaan vain muutamalla kaupungin lastensuojelun sivuilla oli linkki lastensuojelun tarpeen selvitykseen liittyvään esitteeseen. Kaikkien kaupunkien sivuilla kerrottiin lastensuojelun tarpeen selvittämisestä, mutta tekstit olivat pääosin suoraan lastensuojelulaista otettua tekstiä. Teksti oli viranomaiskieltä, ei asiakaslähtöistä. Kiinnitimme myös huomiota siihen, että tekstissä ei ollut huomioitu eri-ikäisiä tai -tasoisia lukijoita. Tämä lisäsi mielenkiintoamme ja haluamme ryhtyä tuottamaan esitettä nuorille, joille lastensuojelun tarpeen selvittäminen on valitettavan usein aikuisvetoinen toiminto. Se, että tietoa ei ole ymmärrettävässä muodossa jaettavaksi lisää mielestämme opinnäytetyömme tuotoksen merkitystä.

Hankimme myös erinäköisiä jo olemassa olevia esitteitä lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Osa esitteistä oli toisella tekijällä jo valmiina edellisen työn puolesta, osan esitteistä saimme toimeksiantajaltamme ja osan hankimme internetin kautta. Yhteensä meillä oli seitsemän esitettä käytettävinä. Emme analysoineet esitteitä sen tarkemmin, vaan tarkoituksena oli hankkia ne ideoita ja esitteen tekstipohjaa varten. Käytimme esitteitä mallina nuorten kanssa muun muassa esitellessämme nuorille opinnäytetyön aiheitamme ja suunnitellessamme esitteen ulkonäköä.

Toiminnallisen osuuden aloitimme suunnitteleamalla toimintaa sijaishuoltoyksikön nuorten kanssa. Toiminnallisesta osuudesta olemme laatineet kuvion, joka löytyy toteutusvaiheen lopusta (kuvio 1). Tapasimme lastensuojelun asiakasnuoret ensimmäisen kerran helmikuun alussa. Tapaamisessa esittelimme itsemme ja kerroimme opinnäytetyöstämme sekä opinnäytetyömme tuotoksesta, nuorille suunnatusta esitteestä. Tavoitteenamme oli motivoida ja innostaa nuoria lähtemään mukaan esitteen työstämiseen, mutta huomioiden kuitenkin sen, että ensisijaisesti osallistumisen tuli olla vapaaehtoista. Opinnäytetyömme herätti heti mielenkiintoa muutamassa nuoressa ja he lähtivät miettimään omia mahdollisuuksiaan osallistua työskentelyyn ja mitä heillä olisi annettavanaan esitteen työstämiselle. Yksi

nuorista kertoi omaavansa hyvät tietotekniset taidot ja yksi nuorista oli taiteellisesti lahjakas.

Ensimmäisellä tapaamisella kartoitimme myös heidän omia toiveitaan esitteen laatimiseen osallistumisesta. Näitä nuoria kiinnosti osallistua erityisesti esitteen kuvitukseen ja ulkonäköön ja he tulisivat toimimaan myös esitteen raatina koko prosessin ajan. Esitteen tekstin työstämisen tuli olla meidän opinnäytetyöntekijöiden kirjoittamaa, sillä esitteeseen tuleva teksti pohjautuu lastensuojelulakiin. Halusimme kuitenkin, että teksti olisi ymmärrettävää, joten sovimme nuorten kanssa, että he auttaisivat meitä tekstin hiomisessa nuorille ymmärrettävään muotoon.

5.2 Toteutusvaihe

Toteutusvaiheen aloitimme perehtymällä hyviin käytäntöihin esitteen laatimiseksi. Esitettä laadittaessa tekijän kannattaa satsata visuaalisesti eheään kokonaisuuteen, jossa on huomioitu vaikuttava otsikointi, selkeä ja ytimekäs teksti sekä kuvien ja taiton laatu (Kortesuo, Patjas & Seppänen 2014, 105). Keskustelimme nuorten kanssa näistä asioista ja heidän näkemyksen mukaan tekstin otsikointi olisi merkityksellinen ja herättäisi siten esitettä lukevan nuoren mielenkiinnon. Olimme yhtä mieltä myös siitä, että tekstin olisi oltava selkeää, joten sovimme, että paneudumme yhdessä ymmärrettävän tekstin työstämiseen kunnolla. Tapaamisilla mukana olleista esitteistä oli konkreettista hyötyä lähtiessämme suunnittelemaan omaa esitettä. Nuoret pohtivat esimerkiksi sitä, että yksivärinen, esimerkiksi tumman vihreä esite ei herättäisi lainkaan kiinnostusta. Heidän näkemyksen mukaan sellainen esite, jossa olisi vain tekstiä, lentäisi sitä lukevan nuoren kädestä heti roskakoriin.

Opinnäytetyömme toteutusvaiheessa työskentely oli hyvin tiivistä ja tapasimme nuoria säännöllisesti erikseen sovittuina ajankohtina maaliskuuhuhtikuun aikana. Yhteensä tapasimme kahdeksan kertaa ja tapaamiset olivat pääsääntöisesti tunnista kahteen tuntiin. Sijaishuoltoyksikön nuorista neljä, kolme tyttöä ja yksi poika osallistuivat työskentelyyn koko prosessin ajan. Kaikki nuoret olivat alusta asti innokkaasti mukana toiminnassa ja

pääsivät osallistumaan kaikkiin yhteisesti sovittuihin tapaamisiin. Tapaamiset toteutettiin toiseksi viimeistä tapaamiskertaa lukuun ottamatta nuorten sijaishuoltopaikassa. Toiseksi viimeinen tapaamiskertamme toteutettiin toimeksiantajamme tiloissa, sosiaalialan osaamiskeskus Versossa, Lahdessa.

Ensimmäisellä tapaamisella, jolloin varsinainen työskentely alkoi, keskityimme nuorten kanssa työstämään esitteeseen tulevaa tekstiä ja siinä varsinkin nuorten oikeuksia koskevaan kohtaan. Meillä oli mukana erilaisia YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen liittyviä materiaaleja herätelläksemme nuoria ajattelemaan heidän oikeuksiaan. Kirjasimme ylös nuorten itsensä sanoittamia asioita siitä, mitkä ovat heidän mielestään nuorten oikeuksia. Nuoret olivat erittäin hyvin mukana työskentelyssä ja miettivät innostuneesti pyytämiämme asioita. Nuorten oikeuksista laadimme selkeän listan tietokoneella ja sovimme, että palaamme niihin seuraavalla kerralla. Tällä tapaamisella keskustelimme myös esitteen kuvituksesta ja sovimme, että nuoret lähtevät ideoimaan ja mahdollisesti jo työstämään esitteen kuvitusta.

Seuraavalla tapaamisella kertosimme vielä näitä heidän laatimiaan nuorten oikeuksia, varmistimme, että olimme kirjanneet asiat oikein ja mietimme vielä yhdessä sanamuotoja. Tällä tapaamisella annoimme nuorille opinnäytetyöntekijän itse työstämän esitteen tekstin luettavaksi ja kävimme sen yhdessä lause lauseelta läpi. Nuoret pohtivat ääneen lauseita todella keskittyneesti sillä ajatuksella, että he lukisivat tekstiä ensimmäistä kertaa ja heidän tulisi myös ymmärtää tekstin sisältöä. Saimme korjattavaksemme melkein jokaisen lauseen. Tekstiä poistui ja joitain lauseita tuli lisää. Pohdimme yhdessä minkälainen teksti on kohteliasta ja selkeää, mutta lukijan näkökulmasta myös houkuttelevaa ja kiinnostavaa.

Seuraavien kolmen tapaamisen aikana keskityimme nuorten kanssa esitteen kuvitukseen. Esitteen tekstiin palattiin vielä ja nuoret lukivat kertaalleen yhdessä muutetun tekstin. Näillä tapaamisilla mietimme myös esitteen ulkoasua, värytystä ja tekstin fonttia. Nuoret olivat piirtäneet kuvia se-

kä valmistelleet ideoimiaan valokuvauskohteita. Otimme yhdessä valokuvia ja kuvien ottamisessa huomioimme sen, ettei kuvissa näy ketään nuorista eikä kukaan ole tunnistettavissa jälkikäteen.

Esimerkkinä siitä, miten työskentelymme nuorten kanssa eteni, nousee esille yhden nuoren kertoma toive siitä, että hän saisi pukea barbit johonkin rekvisiitaksi. Yhteisesti ideoimme sitten tästä nuoren esittämästä toiveesta barbeilla havainnollistetun neuvottelutilanteen, josta otimme valokuvan esitteeseen. Neuvottelutilanteen suunnittelu sai nuoret pohtimaan myös omia kokemuksiaan neuvotteluista. Yksi nuorista kuvasi, miten neuvottelutilanteet tuntuvat hänestä usein ahdistavilta usean aikuisen samanaikaisesti katsoessa häntä ja odottavan hänen sanovan jotain. Tämä nuori olisi halunnut asettaa barbit siten, että yksi niistä istuu yksin silmätikkuna muiden ympäröimänä. Jouduimme kuitenkin tässä tilanteessa yhdessä pohtimaan sitä, minkälaisen asetelman havainnollistetusta tilanteesta teemme ja minkälaista viestiä lastensuojelusta haluamme esitteessä olevalla kuvalla välittää.

Toimeksiantajamme oli päätynyt siihen, että esite tehdään PowerPoint -ohjelmalla, jotta se on mahdollisimman helposti tulostettavissa esimerkiksi kuntien sosiaalitoimistoissa. Mielestämme oli tärkeää, että nuoret pääsevät osallistumaan myös konkreettisesti esitteen työstämiseen ohjelmalla ja tämä toteutui toimeksiantajamme tiloissa toiseksi viimeisellä tapaamiskerralla. Ymmärsimme, ettemme yhdellä tapaamiskerralla pysty tekemään koko esitettä, mutta halusimme, että nuoret saavat edes kokemuksen osallisuudesta.

Toinen opinnäytetyöntekijöistä oli työstänyt tekstin PowerPoint -ohjelmaan valmiiksi, jotta pystyimme tapaamisella nuorten kanssa keskittymään kuvien ja tekstin ryhmittelyyn ja aseteluun sekä värien ja fonttien hiomiseen. Nuoret jaksoivat hienosti kaksi tuntia miettiä ja sovitella ohjelmaan erilaisia variaatioita. Saimme lopuksi päätettyä yhteisesti kaikki oleelliset esitteeseen tulevat asiat, muun muassa esitteen pohjaväri ja kuvien valinnan. Sovimme myös, että toinen opinnäytetyöntekijöistä tekee esitteen valmiiksi nuorten ideoiden ja toiveiden pohjalta.

Viimeisellä tapaamisella toukokuun toisella viikolla esite oli valmis ja meillä oli antaa nuorille omat kappaleet esitteestä. Nuoret olivat havaintomme mukaan innoissaan saatuaan käsiinsä tekemänsä esitteen. Selkeästi näki, että jokainen etsi esitteestä esimerkiksi niitä kohtia, joissa oli kuva omasta piirustuksestaan. Keräsimme nuorten välittömän palautteen esitteestä ja sovimme, että liitämme sen opinnäytetyöraporttiimme. Tällä tapaamisella myös juhlistimme herkkujen kera hyvää ja onnistunutta yhteistyötämme sekä esitteen valmistumista. Nuorten aito ja välitön hyvinolon tunne osallistumisesta välittyi heidän puheissaan käydessämme läpi työskentelyämme.

Tapaamiskerta	Tapaamisen aihe	Sisältö
9.2.2015	Tutustuminen, opinnäytetyön aiheen esittely ja nuorten omien toiveiden kuunteleminen	Kirjasimme nuorten omia toiveita esitteen työstämiseen osallistumisesta ja sovimme työskentelyn etenemisestä.
3.3.2015	Nuorten oikeuksien kirjaaminen	Nuoret miettivät heidän oikeuksiaan ja saivat hyödyntää pohdinnassa YK:n lapsen oikeuksien sopimukseen liittyvää materiaalia.
17.3.2015	Esitteen tekstin työstämisen aloitus	Kertasimme edellisellä kerralla laadittuja nuorten oikeuksia ja aloitimme tekstin muokkaamisen nuorille ymmärrettävään muotoon.
7.4.2015	Tekstin työstäminen ja keskittyminen kuvitukseen	Palasimme vielä tekstin työstämiseen ja aloitimme esitteen kuvituksen ideoimisen.
21.4.2015	Keskittyminen kuvitukseen ja esitteen ulkoasuun	Nuorten itse piirtämien kuvien suunnittelua ja valintaa sekä muun muassa esitteen värityksen miettimistä.
28.4.2015	Valokuvien ottaminen	Otimme valokuvia nuorten ideoimista kohteista ja tilanteista. Nuoret olivat valmistelleet muun muassa barbeilla havainnollistetun neuvottelutilanteen.
5.5.2015	Esitteen konkreettinen työstäminen	Tiivistä työskentelyä PowerPoint -ohjelmalla toimeksiantajan tiloissa, päätimme muun muassa esitteen ulkoasusta.
12.5.2015	Loppujuhlat ja esitteen palaute	Vietimme esitteen valmistumisen ja hyvän yhteistyömme kunniaksi pienimuotoiset juhlat.

KUVIO 1. Opinnäytetyön toteutusvaiheen kuvaus

5.3 Opinnäytetyön tutkimuksellinen osuus

Lahden Ammattikorkeakoulun Sosiaali- ja terveystieteiden opinnäytetyöprosessin käsikirjan mukaan toiminnallisen opinnäytetyön tutkimustietoa voidaan kerätä esimerkiksi toiminnan arviointivaiheessa kohderyhmälle koh-

distettuna kyselynä (Lahtinen & Mustonen 2015, 4). Toiminnallisessa opinnäytetyössä tutkimuksellinen ote näkyy myös raportoinnissa. Tutkimustekstin ominaispiirteitä ovat muun muassa argumentointi, käsitteiden määrittely ja käyttö, lähteiden käyttö ja lähdeviitteiden merkintä sekä persoona- ja aikamuotojen tarkoituksenmukainen valinta. (Vilkkä & Airaksinen 2003, 101.)

Pohdimme yhdessä opinnäytetyön tutkimuksellista osuutta ja keskustelimme myös toimeksiantajan kanssa. Päädyimme siihen, että tutkimuksellinen osuus on toiminnan arviointi. Laadimme prosessin loppuksi työskentelyyn osallistuneille sijaishuoltoyksikön nuorille palautekyselyn (liite 2), jossa pyysimme heitä arvioimaan toiminnan sujumista heidän näkökulmastaan. Palautekyselyn avulla selvitimme myös nuorten omaa kokemusta osallisuudesta.

Laadimme palautelomakkeen kysymykset avoimiksi, jotta palaute olisi mahdollisimman rehellistä ja totuudenmukaista. Lomaketta tehdessä huomioimme eettisyyden muun muassa siten, että vastaajien anonymiteetti säilyy ja vastaukset käsitellään luottamuksellisesti. Palautelomakkeessa ei kysytty mitään sellaista, mistä vastaajan voisi tunnistaa. Annoimme palautelomakkeen nuorille toiseksi viimeisellä tapaamiskerralla ja sovimme, että he palauttavat lomakkeen meille suljetussa kuoressa viimeisellä tapaamisellamme. Kaikki neljä palautuivat ja tämän jälkeen kokosimme yhteen nuorten vastaukset. Käytämme esimerkkinä suoria lainauksia kuvaamaan tarkemmin nuorten kokemuksia.

Nuoret kokivat yhtä lukuun ottamatta, että osallistuminen toimintaan oli vapaaehtoista ja että heillä oli myös mahdollisuus kieltäytyä. Yksi nuorista koki saaneensa toiminnan alussa tarpeeksi tietoa siitä, mihin he olivat ryhtymässä.

Sain itse päättää tulenko ja toiminta tehtiin selväksi.

Minut tavallaan vaan "laitettiin" mukaan, mutta loppujen lopuksi oli hyvä että olin tässä mukana.

Esitteen laatiminen sujui nuorten mielestä hyvin ja yhteistyö oli sujuvaa. Palautteista käy ilmi, että nuoret olisivat halunneet enemmän yhteistä aikaa.

Aika jäi vähän tiukalle ja yhteistyö sujui hyvin.

Mielestäni aikaa oli tarpeeksi ehkä välillä meni tiukaksi aika ja ryhmässä oli ihan mahtava yhteistyö.

Kaikki nuoret kokivat, että heidät huomioitiin toiminnan aikana hyvin. Nuoret kokivat päässeensä vaikuttamaan asioihin ja että heidän ehdotuksiaan kuunneltiin ja otettiin huomioon.

Minut ja ideani huomioitiin hyvin.

Ryhmässä kaikkia kuunneltiin tasaverroin ja myös itse ehdottamani ehdotukset otettiin huomioon niin kuin kaikkien muittenkin.

Palautteen mukaan yksi nuorista olisi kaivannut lisää aikaa ja toinen olisi muuttanut esitteen muotoa. Palautteista kuitenkin välittyi, että työskentely sujui hyvin ja että heillä oli hauskaa.

Olisin tehnyt siitä eri mallisen.

Olisin voinut muokata enemmän kuvia ajan kanssa.

Kiitos että saimme tehdä työtä kanssanne. Saa tulla ehdottamaan toisenkin kerran jotain tuonkaltaista.

6 OPINNÄYTETYÖN TUOTOS

Opinnäytetyön konkreettisena tavoitteena oli tehdä tuotos, nuorille suunnattu esite lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Valmis tuotos on opinnäytetyön liitteenä (liite 3). Esite sisältää ymmärrettävästi ja lyhyesti auki kirjoitetut asiat lastensuojelun tarpeen selvittämisestä lastensuojelulain vaatimusten mukaisesti. Esite on tulostettavissa A4 kokoisena ja sekä tekstin että kuvien asettelussa on huomioitu se, että esitteen pystyy taittamaan haitari-muotoon. Esitteen muotoon ovat vaikuttaneet LasSe-hankkeen vaatimukset siitä, että esite on yhteneväinen hankkeessa työstettyjen lasten ja vanhempien esitteiden kanssa. Tässä muodossa tehty esite on myös helposti työntekijöiden tulostettavissa.

Esitteessä kerrotaan lastensuojeluilmoituksen tekemisestä ja kuvataan, mitä lastensuojelun tarpeen selvitysprosessi pitää sisällään. Selvitysprosessista kerrotaan nuoren ja hänen vanhempiensa tapaamisista ja miten ne järjestetään ja mitä ne pitävät sisällään. Esitteessä kuvataan myös prosessin yhteenvetoa ja mitä selvityksen jälkeen tapahtuu. Esitteen viimeisellä sivulla on kohta, johon esitettä jakava taho pystyy laittamaan työntekijän yhteystiedot. Takasivun yhteystiedot ovat yhteneväiset LasSe-hankkeessa työstettyjen muiden esitteiden kanssa. Viimeisellä sivulla on myös listattu sellaisten internet-sivustojen osoitteita, mistä nuori voi saada lisää tietoa.

Toimeksiantajamme tulee laittamaan esitteen internettiin, josta se on tulevaisuudessa kaikkien tulostettavissa. Esite tulee Pikassoksen verkkosivulle ja Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitoksen Innokylään. Toimeksiantaja on tarjoamassa esitettä myös Lastensuojelun käsikirjaan. Esitettä jaetaan hankekuntien yhteyshenkilöille edelleen levitettäväksi ja lisäksi esitettä mainostetaan hankkeen koulutuksissa ja työpajoissa. Myös Terveystieteiden ja hyvinvoinnin laitos jakaa tulevaisuudessa esitettä.

Toimintaan osallistuneet nuoret pitivät tärkeänä, että esite herättää lukijassa mielenkiinnon lisäksi luottamusta ja avoimuutta. Heidän näkemyksen mukaan esitteen tulisi olla nuorten näköinen, joten pyrimme tekemään

esitteestä visuaalisesti mielenkiintoisen ja helppolukuisen. Kuvituksesta, niin valokuvien suunnittelusta kuin piirros-kuvista ovat vastanneet nuoret. Nuoret ehdottivat, että esitteeseen tulisi kohta, johon esitteen saanut nuori voisi itse kirjoittaa jotain valmistautuessaan tapaamiseen työntekijän kanssa. Havaintomme mukaan tämä idea on nuorille syntynyt käyttämiemme malli-esitteiden ja muiden materiaalien pohjalta. Kehittelimme ajatuksesta yhdessä esitteeseen kohtia, johon tuli kolme taulua. Taulut pitivät sisällään kysymykset; ”asiat, jotka mietittyvät minua tai joita haluaisin kysyä”, ”asiat, jotka ovat elämässäni hyvin” ja ”asiat, joihin kaipaisin tukea” ja kysymysten alla oli tyhjää tilaa kirjoittamista varten.

Taskinen (2010, 19) kuvaa, että lasten suojele perustuu YK:n lapsen oikeuksien yleissopimukseen, joten halusimme, että esitteessä kerrotaan nämä oikeudet. Käytämme esitteessä termiä ”nuorten oikeudet” ja nämä listatut oikeudet ovat toimintaan osallistuneiden nuorten sanoittamia. Nuoret kuvasivat oikeuksiaan muun muassa seuraavasti:

Sinulla on oikeus huolenpitoon ja rakkauteen sekä oikeus viettää aikaa läheistesi kanssa.

Sinulla on oikeus koulunkäyntiin ja opiskelurauhaan.

Sinulla on oikeus tasa-arvoon.

Sinulla on oikeus ilmaista mielipiteesi ja oikeus tietää omat oikeutesi.

Sinulla on oikeus fyysiseen ja psyykkiseen koskemattomuuteen.

Sinulla on oikeus hyvään elämään.

7 OPINNÄYTETYÖPROSESSIN ARVIOINTI

Olennaista toiminnallisen opinnäytetyön arvioinnissa on opinnäytetyöntekijöiden oman toiminnan arvioiminen suhteessa tekemisiinsä ja onnistumisiinsa (Vilkkä & Airaksinen 2003, 96). Opinnäytetyöprosessi oli aikataulun puolesta tiivis. Opinnäytetyöntekijöiden yhteistyö oli joustavaa ja sujuvaa, mutta välillä myös haasteellista. Toinen tekijöistä pystyi keskittymään kokopäiväisesti opinnäytetyöprosessiin, kun taas toinen tekijöistä työsti opinnäytettä oman työn ja elämäntilanteen ohella. Ajankäytön haasteellisuus tuli vahvasti esille tämän toisen tekijän kohdalla.

Tekijöiden keskinäinen kommunikointi painottui suurelta osin tekstiviestien ja sähköpostin välitykseen. Yhteisiä tapaamisia saatiin järjestettyä keskimäärin kahden viikon välein. Kannustus ja keskustelut tukivat ja motivoivat työn loppuun saattamisen tavoitteeseen. Opinnäytetyöprosessin loppuun viemiseen ja opinnäytetyön valmistumiseen vaikutti toisen tekijän motivaatio ja tarve saada opinnäytetyö valmiiksi omista lähtökohdistaan.

Tapaamiset nuorten kanssa sujuivat mielestämme hyvin, vaikka olimme välillä sitä mieltä, että tapaamiskertojen suunnitteluun olisimme voineet panostaa hieman enemmän, esimerkiksi valmistelemalla yhdessä toteutuskertojen sisältöä. Toteutuskertojen onnistumiseen on vaikuttanut varmasti molempien opinnäytetyöntekijöiden työkokemus lasten ja nuorten parissa työskentelystä. Arviomme mukaan tekijöiden ammatillisuus näkyi kaikissa työskentelyn vaiheissa.

Nuorten motivointi ja innostus tuottivat esitteet. Tekijöinä saimme nuoret osallistumaan ja ymmärtämään tuotoksen tärkeyden. Työskentelyn aikana nuoret osoittivat luottamusta, avoimuutta ja innostusta monisanaisina ja vaiherikkailla keskusteluilla. Nuorilla oli tieto tekijöiden ammatillisesta taustasta, mutta se ei vaikuttanut työskentelyn etenemiseen. Kaikista tapaamisista meille jäi positiivinen tunne, joka osaltaan innosti meitä panostamaan työskentelyyn ja ponnistelemaan tuotoksen valmistumiseksi.

7.1 Yhteistyö eri tahojen kanssa

Lahden Ammattikorkeakoulun opinnäytetyön ohjeistuksen mukaisesti hyvän opinnäytetyöprosessin yhtenä kriteerinä on onnistunut yhteistyö eri toimijoiden kesken (LAMK 2014). Yhteistyö toimeksiantajan kanssa oli sujuvaa. Yhteyshenkilömme oli tavoitettavissa tarvittaessa ja oli koko prosessin ajan erittäin kannustava ja innostava. Hän antoi meille apua ja tukea esitteen työstämiseen, muun muassa antamalla ammatillista tukea sekä konkreettisesti esimerkiksi antamalla työpisteensä käyttöömme. Yhteistyö ohjaavan opettajan kanssa oli vähäistä, mutta tilanteet huomioiden mielestämme riittävää. Koimme ohjaavan opettajan antamien kommenttien lisäävän ammatillista pohdintaa ja vievän opinnäytetyötä eteenpäin.

Yhteistyö lastensuojelun asiakasnuorten kanssa sujui todella hyvin ja kokemus oli hieno. Tapaamiskerroilla oli ilo seurata heidän paneutumistaan pyydettyihin asioihin. Nuoret tuottivat paljon ideoita, olivat omaan työskentelyynsä kriittisiä ja kommentoivat tekijöiden ajatuksia. Tasavertaisuus nuorten ja tekijöiden välillä toteutui työskentelyn aikana. Sijaishuoltoyksikkö ja nuoret tukivat omalta osaltaan tuotoksen aikataulussa pysymistä. Nuoret eivät kokeneet työskentelyn vievän heidän vapaa-aikaansa, vaan pitivät sitä mielenkiintoisena ja se oli mielestämme tärkeä osa osallisuuden ja toiminnan toteutumista.

7.2 Esitteen arviointi ja palaute

Opinnäytetyön tavoitteena oli nuorille suunnatun esitteen laatiminen lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Pystyimme laatimaan selkeän konkreettisen tuotoksen, jossa on kerrottu nuorten oikeuksista, lastensuojelun tarpeen selvittämisestä ja mitä selvittämisprosessin eri vaiheissa tapahtuu. Lopputulos oli kokonaisuutena eheä ja onnistunut. Esitteen oli tarkoitus tulla nuorten tarpeisiin ja olla nuorten näköinen ja mielestämme onnistuimme tässä. Esitettä työstettäessä nuoret miettivät erityisesti sitä, miten esitteestä saadaan sellainen, että se herättää lukijassa mielenkiinnon. Sisältöä on mietitty paljon nuorten kanssa, jotta se palvelisi

tarkoitusta olla selkeä ja ymmärrettävä ja mielestämme onnistuimme tässä tavoitteessa hyvin.

Esitteen sisältö etenee loogisesti ja se on helppolukuinen. Tekstissä on pyritty huomioimaan vaikuttava ja mielenkiintoa herättävä otsikointi sekä selkeä ja ytimekäs kerronta. Mielestämme esitteen ulkoasun väritys ja kuvitus herättää mielenkiintoa nuorella lukijalla. Valokuvat ja nuorten itse piirtämät kuvat sopivat esitteen tekstin sisältöön ja aiheeseen ja tekevät siten esitteestä eheän kokonaisuuden.

Toiminnallisessa opinnäytetyössä tekijän oman arvioinnin lisäksi kohde-ryhmän tai toimeksiantajan arviointia pidetään tärkeänä laajemman kuin vain subjektiivisen arvioinnin takaamiseksi. (Vilkka & Airaksinen 2003, 97.) Viimeisellä tapaamiskerralla annoimme työskentelyyn osallistuneille nuorille esitteen ja siinä tilanteessa kirjasimme heidän palautteen paperille. Nuorten kommentit olivat seuraavanlaiset: ”Tämä on ihan mahtava.” ”Värit on tosi kivat ja hienot.” ”Tätä vois lukee vaan uudestaan ja uudestaan.” ”Tämä on mielenkiintoinen.” ”Jos saisin tämän, lukisin.” ”Mä olen ylpeä meistä.”

Pyysimme toimeksiantajaltamme, LasSe-hankkeen projektikoordinaattorilta palautetta esitteestä ja hän kommentoi meille näin: ”Esite ensinnäkin ylitti ne odotukset, jota Lasse-tiimillä ennakoon oli. Sen tekstistä tuli erittäin selkeä ja vaikeasti ilmaistavat asiatkin on saatu ilmaistua tiiviisti ja ymmärrettävästi. Se on ”nuoren näköinen” kuten toivomus olikin, värit ovat iloisia ja huomiota herättäviä, kuvat ja piirroksot ovat hauskoja ja nuoren maailmaan jotenkin hyvin sopivia. Erityinen plussa on se, että esitteeseen keksittiin lisätä kohtia, joihin nuori voi kirjata ajatuksiaan ja toivomuksiaan. Näin ollen se soveltuu paitsi informaation jakamiseen, myös työvälineeksi ja ”muistilapuksi” sekä nuorelle että työntekijälle. Toivomuksena oli ennakoon, että esite olisi rakenteeltaan yhtenevä muiden hankkeessa valmistettujen esitteiden kanssa. Tämä asetti haasteita tekstin ja kuvien asettelulle, mutta lopputulos on aivan kiitettävää tasoa. Esite tullaan levittämään niin laajaan käyttöön kuin mahdollista, koko valtakunnan tasolle.”

8 POHDINTA

Toiminnallisen opinnäytetyön pohdintaosion tulee sisältää kaiken sen, mitä opinnäytetyöprosessin aikan on tullut tehdyksi. Olennaista on myös tuoda esille tekemisiään ja onnistumisiaan pohtivalla otteella. (Vilkka & Airaksinen 2003, 96.) Koko opinnäytetyöprosessi, toiminnallinen osuus sekä esitteen työstäminen ovat vahvistaneet opinnäytetyöntekijöiden ammatillisuutta ja ymmärrystä osallisuuden merkityksellisyydestä osana lastensuojelun tarpeen selvittämistä. Ammatillinen kasvu ja ammatillisuus tulevat mielestämme jatkumaan ja kehittymään koko työuran ajan.

Olemme pyrkineet korostamaan opinnäytetyöprosessin toiminnallisessa osuudessa ja raportoinnissa sen, miten merkityksellistä lastensuojelun asiakasnuorten osallisuuden ja asiantuntijuuden hyödyntäminen lastensuojelun työkentällä on. Myös Lastensuojelun erityisosaamisen keskus, Pesäpuu ry:n kehittämistoiminnassa on otettu huomioon lastensuojelun asiakasnuorten omakohtaiset kokemukset, ajantasainen tieto ja toiveet lastensuojelun toiminnoista ja työmuodoista. Pesäpuu ry on hyödyntänyt lastensuojelun asiakasnuorten asiantuntijuutta muun muassa Selviytyjät-tiimi lastensuojelun nuoret kehittäjät, Ikkuna Omaan Elämään - nuoret lastensuojelun sijaishuollossa 2009 - 2011 sekä Yor life - your call 2012 - 2015 hankkeissa ja projekteissa. (Pesäpuu ry 2010.)

Opinnäytetyön toiminnallisen osuuden tavoitteena oli osallistaa nuoria esitteen suunnitteluun ja toteuttamiseen. Mielestämme nuorten osallistaminen toiminnalliseen työskentelyyn onnistui hienosti. Nuoret sitoutuivat työskentelyyn ja tähän on mielestämme vaikuttanut yhtenä tekijänä se, että heille on muodostunut kokemus vastuusta ja vaikuttamisesta. Sitoutumisen lisäksi päällimmäisenä mieleemme jäivät nuorten innostuneisuus, avoimuus ja työskentelyyn paneutuminen. Yllätyimme heidän avoimuudestaan ja olemme erittäin iloisia siitä, että he olivat niin täysipainoisesti työskentelyssä mukana. Yllätyimme myös siitä, kuinka onnistunut koko toiminnallinen osuus oli, sillä työskentelyn alussa emme osanneet ajatella kohtaamisen nuorten kanssa johtavan niinkin syvälliseen, kuin mitä ajoittain tapaamiset olivat.

Mielestämme nuorten ryhmä toimi yhdessä hienosti. Ryhmässä oli koko työskentelyn ajan positiivinen henki. Kaikkia nuoria huomioitiin tasavertaisesti ja kaikki saivat tuoda esille omia näkemyksiään ja ideoitaan. Vaikka yhdellä nuorella oli vahvoja mielipiteitä, antoi hän myös tilaa muille nuorille vaikuttaa päätöksiin. Näkemyksemme toiminnan onnistumisesta saa vahvistusta nuorten palautteista, joissa nuoret ovat kuvanneet kokemuksiaan osallisuudesta ja toiminnan sujumista heidän näkökulmastaan. Nuoret vahvistavat näkemyksemme esimerkiksi hyvästä keskinäisestä yhteistyöstä, kaikkien huomioimisesta ja nuorten vaikuttamismahdollisuuksista.

Ryhmän toimintaan on näkemyksemme mukaan vaikuttanut myös tekijöiden ja nuorten välinen luottamuksellinen yhteistyösuhde, joka Välivaaran (2006, 10) mukaan on tärkeintä aikuisen ja lapsen välisessä kohtaamisessa. Työskentelyn aikana muodostunut käsityksemme luottamuksellisesta suhteesta kuvantuu siitä, että nuoret toivat työskentelyn aikana esiin omia kokemuksiaan avoimesti ja puhuivat omista elämäntilanteistaan. Nämä keskustelutuokiot syntyivät usein spontaanisti tekemisen yhteydessä ja keskustelujen yhteydessä saimme yhdessä pohdittua tai avattua joitain merkityksellisiä asioita. Esimerkiksi syvennyimme keskustelemaan nuorten kanssa heidän tunteistaan ja kokemuksistaan neuvottelutilanteissa, joissa paikalla on useita aikuisia. Mietimme sitä, kuinka tilanne olisi nuorelle itselleen helpompi ja miten aikuiset pystyisivät siihen vaikuttamaan. Tämän kokemuksen pohjalta ryhmän toimintaa voi mielestämme miettiä myös voimaannuttavana vertaisryhmätoimintana. Myös Parviaisen (2007, 197-199) mukaan ryhmätoiminta on voimaannuttavaa ja kuntouttavaa. Vertaisryhmässä lapsi ja nuori voi ymmärtää olevansa ainutlaatuinen ja silti samanlainen. Vertaisuus antaa näille lapsille ja nuorille voimaa.

Toimitaan yhdessä -koulutusmateriaalissa (2011, 7) on kuvattu yhtenä tärkeänä osallisuutta tukevana keinona toimintaan innostamisen. Pyrimme mahdollistamaan innostumisen avaamalla osallisuuden tarkoitusta nuorille ja mielestämme onnistuimme tässä hyvin. Kerroimme toteutusvaiheen aluksi nuorille mistä on kysymys, mitä tekeminen käytännössä tarkoittaa ja mitä se vaatii nuorilta. Nuorten innostusta tukevat vastuu ja mahdollisuus päästä vaikuttamaan ja tämä oli yksi syy siihen, että annoimme nuorille

itselleen mahdollisuuden päättää miten ja millä tavoin he osallistuvat esitteen laatimiseen. Innostamisen lisäksi halusimme, että osallistuminen tapahtuisi täysin vapaaehtoisesti. Nuorten palute toiminnasta vahvistaa näkemystämme onnistuneesta toimintaan innostamisesta.

Dialogista vuorovaikutusta voidaan kuvata moniäänisenä vuoropuheluna, johon kaikilla on tasavertainen oikeus osallistua, jossa toista kuunnellaan ja jossa toisten mielipiteiden huomioimista arvostetaan (Laatikainen 2012, 53). Mielestämme vuorovaikutus nuorten ja tekijöiden välillä oli dialogista eli vastavuoroista ja toiset huomioivaa vuoropuhelua. Työskentely ja esitteen työstäminen etenivät vaiheittain, vuoropuheena tekijöiden ja toimijoiden välillä. Kaikille toimijoille annettiin aikaa ja tilaa tuoda esille omia näkemyksiään ja keskustelujen aikana esitteen muoto vaihtelikin uusien ideoiden syntymisen myötä. Esitteen lopullinen muoto valmistui yhteistyössä ja yksimielisesti tekijöiden ja toimijoiden välillä.

Pyyryn (2012, 37-38) näkemyksen mukaan työskentelyssä aikuiselta vaaditaan vahvaa itsetuntemusta sekä osallisuuden tarkoituksen ja sitä tukevien keinojen hallintaa. Ymmärsimme nuorten osallisuuden merkityksen prosessissa. Ymmärsimme myös sen, kuinka voimme tukea ja innostaa nuoria ilman, että tuotos olisi liikaa aikuismainen. Työskentelyn aikana olemme käyttäneet osallisuutta, innostusta ja sitoutumista tukevia keinoja.

Opinnäytetyön tuotoksen, laatimamme esitteen myötä olemme mielestämme onnistuneet saavuttamaan tavoitteemme. Esite valmistui ajallaan ja toimitimme esitteen sähköisenä versiona toimeksiantajallemme. Esite lähtee valtakunnalliseen jakoon ja siten se konkreettisesti lisää tulevaisuudessa ymmärrettävän ja ikätasaisen tiedon välittymistä lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Esite on selkeä ja nuorten kielelle kirjoitettu. Esitteen toivotaan vähentävän lastensuojelun tarpeen selvittämiseen liittyviä ennakkoluuloja nuorten keskuudessa silloin, kun tullaan tilanteeseen, jossa he ensimmäisen kerran kohtaavat lastensuojelun.

Opinnäytetyö on hyödynnettävissä valtakunnallisesti, koska esitettä jaetaan sähköisesti kaikkialle Suomen sosiaalitoimiin. Sähköisesti jaettavissa

olevan esitteen odotetaan lisäävän ymmärrettävän tiedon jakamista lastensuojelun työskentelyn alkuvaiheessa. Esitettä voidaan hyödyntää myös esimerkiksi nuorisotyössä ja kouluissa tilanteissa, joissa lastensuojeluilmoituksen tekeminen tai sosiaalihuoltolain mukainen palvelutarpeen arviointi tulee nuorten kanssa ottaa puheeksi. Esitteen toivotaan toimivan esimerkkinä myös muissakin nuorten kanssa tehtävissä toimituksissa silloin, kun huolen puheeksi otto on tarpeen.

Kuntaliiton vuonna 2012 teettämässä tutkimuksessa on havaittu, että lastensuojelua kohtaan esiintyy edelleenkin vääränlaisia odotuksia ja palvelujärjestelmissä on tietämättömyyttä lastensuojelun toimintatavoista (Puustinen-Korhonen 2013, 15). Koska olemme kuvanneet esitteen tekstissä lastensuojelun tarpeen selvittämisen prosessia, voi se samalla lisätä työntekijän tietämystä siitä, miten lastensuojeluasian etenee lastensuojeluilmoituksen jälkeen tai mitä lastensuojelun työskentely käytännössä tarkoittaa. Esite voi toimia työntekijän konkreettisenä työvälineenä silloin, kun hän kertoo lastensuojelusta tai lastensuojelun tarpeen selvittämisestä.

Esite on tuotteena siirrettävissä periaatteessa kaikkialle, mutta miten sähköinen esite on tulevaisuudessa löydettävissä esimerkiksi koulun tai nuorisotoimen työntekijälle, voi osoittautua haasteeksi. Silloin esimerkiksi asiasta tiedottaminen jää tärkeään rooliin, mutta me opinnäytetyöntekijät emme siihen asiaan pysty vaikuttamaan. Tämä jää toimeksiantajan mietittäväksi.

Jotta opinnäytetyöraportin lukija ymmärtää kuvattua työprosessia, on raportin oltava yhtenäinen ja johdonmukainen. (Vilka & Airaksinen 2003, 66.) Raporttia kirjoittaessamme pyrimme selkeään, johdonmukaiseen ja lukijaystävälliseen tekstiin. Pyrimme perustelemaan valintamme ja ratkaisumme aiemman tiedon perusteella eli teksti on argumentoivaa. Lähteistä otetut tiedot ja omat mielipiteet on erotettu tekstissä toisistaan. Opinnäytetyömme keskeiset käsitteet, lastensuojelun tarpeen selvittämisen ja lastensuojelun asiakasnuorten osallisuuden olemme mielestämme onnistuneet avaamaan lainsäädännön, kirjallisuuden, aikaisempien tutkimusten sekä valtakunnallisten selvitysten ja ohjeistusten avulla. Raportin teoriaosuuden rajasimme mielestämme tärkeimpiin aiheisiin toiminnallisen

osuuden ja tuotoksemme kannalta. Mielestämme raportista tuli selkeä kokonaisuus.

Opinnäytetyöprosessin yhtenä haasteena oli tiivis aikataulu ja yhteisen ajan sovittaminen sekä tekijöiden kesken että tekijöiden ja toimijoiden kesken. Opinnäytetyön tavoitteena oli nuorten osallisuus ja sen toteutumisen mahdollistuminen vaati oman aikansa. Sosiaalihuoltolain uudistus ja siihen liittyen lastensuojelulakiin kirjatut muutokset aiheuttivat haasteita siihen, miten asiat ilmaistaan opinnäytetyöraportissa ja esitteen tekstissä. Koska lastensuojelun tarpeen selvittäminen on käytännön työssä molemmille tekijöille hyvin tuttua, oli nyt prosessoitava mielessä uusiksi esimerkiksi se, miten lastensuojeluasiala tulee vireille.

Haasteita toi myös esitteen työstäminen PowerPoint -ohjelmalla. Ohjelma oli erittäin työläs ja tekijöille aluksi myös hankala. Ideoita ja intoa löytyi sekä toimintaan osallistuneilta nuorilta että tekijöiltä, mutta tietoteknistä osaamista olisimme kaivanneet lisää. Jälkikäteen arvioituna, tietoteknisen osuuden olisi voinut työstää yhteistyössä esimerkiksi osana toisen alan opiskelijoiden projektia.

Koska prosessimme oli tiivis, vaati se meiltä pitkäjänteisyyttä ja stressin sietokykyä. Työskentely vaati avoimuutta ja luottamusta, motivaatiota ja yhteistä tavoitetta. Kahden tekijän välillä erottui erilaiset roolit, mutta myös yhdistävät tekijät. Opinnäytetyöprosessin ongelmana voimme pitää työskentelyn epätasapainoista jakautumista opinnäytetyöntekijöiden kesken. Kahden tekijän yhteistyössä tekemä opinnäytetyöprosessi voi parhaimmillaan luoda vuoropuhelua tekijöiden kesken ja siten syventää omaa ymmärrystä käsiteltävästä aiheesta. Tämä ei valitettavasti onnistunut meidän kahden tekijän välillä yhteisen ajankäytön puutteen vuoksi.

8.1 Eettisyys ja luotettavuus

Eettisyyttä tulee pohtia opinnäytetyössä koko opinnäytetyöprosessin ajan, opinnäytetyössä tehdyistä valinnoista, aiheen valinnasta, kohteena olevien asioiden ja henkilöiden kunnioittamisesta aina tulosten soveltamiseen

saakka. Prosessin aikana tehtyjen valintojen ja rajauksien selkeä esille tuominen on edellytys eettisesti korkeatasoiselle työskentelylle. Eettisyyteen kuuluvat myös tiedon luotettavuus ja soveltuvuus sekä lähdekritiikki. Opinnäytetyöltä odotetaan rehellisyyttä ja läpinäkyvyyttä. Rehellisyyden periaatteet käyvät opinnäytetyön prosessin jokaiseen vaiheeseen. Eettisyys näkyy opinnäytetyöntekijöiden suhtautumisessa asioihin, joita he prosessin aikana ilmentävät. (Opinnäytepakki 2002, 1.) Tekijöiltä vaaditaan myös eettistä vastuullisuutta, johon kuuluu muun muassa opinnäytetyöprosessin kaikkien vaiheiden tarkka ja rehellinen toteuttaminen. Tekijöiden on tuotava ilmi aihetta koskevat valinnat ja niiden perustelut. (Tutkimuseettinen neuvottelukunta 2012, 6-9.)

Opinnäytetyömme eettisyyteen ja salassapitoon liittyviin asioihin kiinnitimme huomiota koko opinnäytetyöprosessin ajan. Huomioimme luottamuksellisuuteen ja salassapitoon liittyvät asiat siten, että esimerkiksi esitteeseen ei tullut mitään identiteetin paljastavia asioita, kuten nuorten nimiä tai kasvokuvia. Opinnäytetyöraportissamme emme kuvanneet sijaishuoltoyksikköä tai nuoria millään tavalla, jolloin varmistimme, että nuorten henkilöllisyys pysyy salassa. Valmiin esitteen jakamisen yhteydessä tekijöistä tulee esiin ainoastaan se, että esitettä ovat työstäneet hankealueella sijaitsevan sijaishuoltoyksikön nuoret. Esitteeseen tulee Kaste- ja LasSe-hankkeiden tiedot. Annamme Kaste- ja LasSe -hankkeille oikeudet jakaa valmista esitettä. Tekijöiden nimiä esitteeseen ei tule.

Eettisyyden huomioiminen näkyy myös siinä, ettemme missään prosessin vaiheessa asettaneet nuorille minkäänlaisia velvoitteita, vaan kaikki toiminta pohjautui heidän vapaaehtoisuuteen ja omaan tahtoon osallistua eri toimintoihin. Olimme tarkkoja puheissamme, jotta emme lupaa nuorille mitään sellaista, mistä emme voi pitää kiinni. Pyrimme toimimaan läpinäkyvästi. Pyrimme kohtaamaan nuoret avoimesti ja kohtelemaan heitä kunnioittaen.

Arviomme mukaan opinnäytetyöprosessi toteutettiin tutkimuseettisesti ja hyvän tieteellisen käytännön edellyttämällä tavalla. Tätä tukee se, että työskentelyprosessin alussa ja sen kuluessa nuorille selvitettiin prosessin

tarkoitus ja tavoitteet sekä työskentelyn eteneminen. Nuoret antoivat suullisen suostumuksensa osallisuuteensa prosessin vaiheisiin. Opinnäytetyön tutkimukselliseen osuuteen liittyvä palautekysely toteutettiin nimettömänä, jolloin vastaajia ei voitu tunnistaa ja palautekyselyn vastauksia käytettiin ainoastaan opinnäytetyöraportissa kertomassa nuorten osallistumisen kokemuksia toiminnasta.

Tutkimuksen reliabiliteetti, luotettavuus, ilmenee muun muassa työskentelyprosessin toteuttamisessa. Reliabiliteettia tarkasteltaessa arvioidaan, miten tutkimustulos vastaa tutkimuskohdetta sekä vastaako tutkimuksen johtopäätökset tutkimusaihetta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2003, 213.) Opinnäytetyön luotettavuuteen vaikuttavat myös tutkijoiden taidot, aineiston laatu ja analyysi sekä tulosten esittäminen (Janhonen & Nikkonen 2003, 36). Opinnäytetyössämme olemme pyrkineet tuomaan esille luotettavuutta esittämällä yhdessä rakennetun materiaalin ja toimintaprosessin muuttumattomana. Opinnäytetyöprosessissa ilmenneet haasteet ja kehittämiskohteet sekä lopputuloksena syntynyt esite ja sitä edeltäneet prosessit on tuotu rehellisesti ja tarkasti esiin raportoinnissa.

8.2 Jatkokehittämisehdotukset

Opinnäytetyömme valmistui samaan aikaan esitteen kanssa, jolloin meillä ei ollut mahdollisuutta arvioida esitteen merkitystä käytännössä. Se, kuinka ymmärrettävää ja selkeää tieto esitteessä on, tulee selville vasta tulevaisuudessa laajemman käyttäjäjoukon palautteiden mukaan. Jatkokehitysideana voisi tutkia näitä käyttäjäkokemuksia. Onko oikeanlainen tiedottaminen vaikuttanut nuorten asenteisiin lastensuojelua kohtaan tai lisännyt yhteistyötä? Tai onko esitteestä ollut hyötyä nuorten kohtaamiseen?

Yhtenä jatkotutkimusideana voisi olla tehdä tutkimus siitä, onko esimerkiksi nuoriso- tai koulutoimessa otettu esitettä käyttöön ja minkälaisia kokemuksia heillä on? Mielenkiintoista voisi olla myös tutkia osallisuuden tuomia hyötyjä lastensuojelun tarpeen selvityksen yhteenvetoihin ja jatkopäätöksiin.

Jatkokehittämissuositukseksi voisi olla myös vastaavanlaisen esitteen laatiminen lastensuojelun avohuollon työskentelystä ja työkäytännöistä yleisesti. Tai ehkäisevästä lastensuojelusta tiedottamiseen liittyvän esitteen laatiminen, sillä tämän päivän lastensuojelussa painotetaan ehkäiseviä palveluita ja tukitoimia varsinaisen lapsi- ja perhekohtaisen lastensuojelun sijaan. Myös uudistetun sosiaalihuoltolain (1301/2014) tavoitteena on siirtää tukitoimia erityispalveluista peruspalveluihin, jotta palveluiden oikea-aikaisuus ja varhainen tuki lisääntyisivät.

LÄHTEET

Bardy, M. (toim.) 2013. Lastensuojelun ytimissä. 4. uudistettu painos. Tampere: Suomen Yliopistopaino Oy.

Euroopan yhteisöjen komissio. 2003. Yhteinen raportti sosiaalisesta osallisuudesta [viitattu 4.1.2015]. Saatavissa: <http://eur-lex.europa.eu/legal-content/FI/TXT/PDF/?uri=CELEX:52003DC0773&from=FI>.

Filppula, E. 2010. Lapsen osallisuus lastensuojelun alkuarvioinneista laadituissa dokumenteissa. Jyväskylän yliopisto. Kokkola yliopistokeskus Chydenius. Pro gradu -tutkielma.

Gretschel, A. 2008. Nuori - ei asiakkaaksi, vaan vaikuttamaan nuorisotyön keinoin. Teoksessa: Tommi Hoikkala & Anne Sell (toim.) Nuorisotyötä on tehtävä. Menetelmien perustat, rajat ja mahdollisuudet. Helsinki: Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura, 243-262.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2003. Tutki ja kirjoita. Helsinki: Tammi.

Hotari, K. 2007. Kuulluksi tuleminen lastensuojelussa nuorten kertomana. Tampereen Yliopisto, Sosiaalipolitiikan ja sosiaalityön laitos. Pro gradu-tutkielma.

Janhonen, S. & Nikkonen, M. (toim.) 2003. Laadulliset tutkimusmenetelmät hoitotieteessä. Juva: WSOY.

Korkiamäki, R. 2009. "Kaljaporukoita" vai "ihan tavallisia koviksii" - osallisuus vertaisryhmässä nuorten määrittelyn kohteena. Teoksessa Raitakari, S. & Virokangas, E. (toim.) Nuorisotyön ja sosiaalityön jaetut kentät. Puheenvuoroja asiantuntijuudesta, käytännöistä ja kohtaamisista. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura. Jyväskylä: Gummerus, 83-105.

Kortesuo, K., Patjas, L-M. & Seppänen, L. 2014. Pillillä vai pasuunalla? Viestinnän käsikirja yrittäjille. Suomen Yrittäjien Sypoint Oy.

Kuntalaki 365/1995. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1995/19950365>.

Kurki, L. 2000. Sosiokulttuurinen innostaminen. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Laatikainen, T. (toim.) 2012. Vertaistoiminta kannattaa. Asumispalvelusäätiö Aspa [viitattu 13.5.2015]. Saatavissa:

http://www.kansalaisareena.fi/Vertaistoiminta_kannattaa.pdf.

Lahtinen, P. & Mustonen, M. 2015. AMK-opinnäytetyöprosessi -Käsikirja.

Lahti: Lahden Ammattikorkeakoulu, Sosiaali- ja terveystieteiden laitos [viitattu 11.2.2015]. Saatavissa LAMK sisäisestä verkosta:

http://reppu.lamk.fi/pluginfile.php/725098/mod_resource/content/1/AMK%20ont%20prosessin%20k%C3%A4sikirja%20kev%C3%A4t%202015%2009022015.pdf.

Laiho, J. 2013. Nuorten kokemus osallisuudesta ja kuulluksi tulemisesta kiireellisen sijoituksen aikana. Tampereen Yliopisto. Yhteiskunta- ja kulttuuritieteiden yksikkö. Pro gradu-tutkielma.

Laiho, K. 2011. Elämänkaaren mukaan jäsenyvä sosiaalityö. Lastensuojelu. Teoksessa Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma Oy, 171-205.

Laki lastensuojelulain muuttamisesta 1302/2014. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141302>.

LAMK. 2014. Reppu: Opinnäytetyön ohje [viitattu 18.3.2015]. Lahden Ammattikorkeakoulu. Saatavissa:

<http://reppu.lamk.fi/mod/book/view.php?id=358174&chapterid=2112>.

Lastensuojelulaki 417/2007. Saatavissa:

<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2007/20070417>.

LasSe-hanke. 2015. Lastensuojelutarpeen selvityksen kehittäminen Väli-Suomessa 1.4.2013 - 31.10.2015. Kaste-ohjelma. Sosiaali- ja

terveysministeriö [viitattu 29.1.2015]. Saatavissa:
<http://www.pikassos.fi/lasse>.

Lavikainen, M., Puustinen-Korhonen, A. & Ruuskanen, K. 2014. Lastensuojelun laatusuositus. Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2014:4. Sosiaali- ja terveysministeriö.

Ministry on Social Development. 2003. Involving Children. A guide to engaging children in decision-making [viitattu 14.5.2015]. Saatavissa:
<https://www.msd.govt.nz/documents/about-msd-and-our-work/publications-resources/archive/2003-involving-children.pdf>.

Muukkonen, T. & Tulensalo, H. 2004. Kohtaavaa lastensuojelua. Lapsikeskeisen lastensuojelun sosiaalityön tilannearvion käsikirja. Helsingin kaupungin sosiaalivirasto. Selvityksiä 1/2004.

Möller, S. 2004. Sattumista suunnitelmallisuuteen. Lapsen elämäntilanteen kartoitus lastensuojelussa. Opas- ja käsikirjat 1/2004. Pesäpuu ry. Jyväskylä: Kopijyvä.

Nuorisolaki 72/2006. Saatavissa:
<https://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2006/20060072>.

Nurmela, T. 2012. Sosiaalisen osallisuuden ilmeneminen ikääntyneiden arjessa. Lapin yliopisto, Sosiaalityön laitos. Pro gradu -tutkielma.

Opinnäytetyöpakki. 2002. Kajaanin ammattikorkeakoulu [viitattu 10.5.2015]. Saatavissa:
<http://193.167.122.14/Opari/ontTukiEettisyys.aspx>.

Oranen, M. 2008a. Lapsi lastensuojelussa - ehdollista osallisuutta? Lapsivaltuutetun vuosikirja 2008. Lapsella on oikeus osallistua [viitattu 28.4.2015]. Saatavissa: <https://www.lapsiasia.fi/julkaisu/view/1565283>.

Oranen, M. 2008b. Mitä mieltä? Mitä mieltä! Lasten osallisuus lastensuojelun kehittämisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön Lastensuojelun kehittämishjelman osaraportti. Ensi- ja turvakotien liitto. Helsinki.

Oranen, M. 2006. Tutkimista ja tunnustelua – Lastensuojelun alkuarvioinnin käytäntöjä, malleja ja kehittämissuuntia. Alkuarviointi ja avohuolto - työryhmän (2004-2006) loppuraportti. Lastensuojelun kehittämissuunnitelma.

Osallisuushanke Salli 2014. Järjestötietopalvelu Jelli. Pohjois-Karjalan Sosiaaliturvayhdistys ry [viitattu 4.1.2015]. Saatavissa: <http://www.jelli.fi/osallisuus/osallisuusaineistoa/osallisuus-sanasto/>.

Paaso, S-A. (toim.) 2010. Mitä lapselle kuuluu? -Opas lastensuojelutarpeen selvityksen tekemiseen. Opas- ja käsikirjat 1/2010. Pesäpuu ry. Jyväskylä: Kopijyvä.

Parviainen, M. 2007. Luovasti siltaa sisimpään. Kokemuksiani lastensuojelun avohuollon ryhmätoiminnasta ja luovien ilmaisumenetelmien käytöstä lasten ja nuorten ryhmissä. Teoksessa Heikkinen, A., Levamo, P., Parviainen, M. & Savolainen, A. Näe minut – kuule minua. Kokemuksia ryhmistä. Yliopistopaino. SOCCAn ja Heikki Waris instituutin julkaisusarja 11/2007, 189-221.

Pesäpuu ry. 2010. Nuoret lastensuojelussa. Lastensuojelun erityisosaamisen keskus [viitattu 12.5.2015]. Saatavissa: <http://www.pesapuu.fi/piilosivut/nuoret/kehittaminen/>.

Puustinen-Korhonen, A. 2013. Lastensuojelun kuntakyselyn tulokset. Helsinki: Suomen Kuntaliitto.

Pyyry, N. 2012. Nuorten osallisuus tutkimuksessa. Menetelmällisiä kysymyksiä ja vastausyrityksiä. Teoksessa Salo, U-M. (toim.) Osallisuus ja osallistuminen. Nuorisotutkimus 1/2012. 30. vuosikerta. Nuorisotutkimusseura ry, 35-53.

Salmikangas, A-K.2002. Osallisuutta yhdistysten kautta. Teoksessa Gretschel, A. (toim.) Lapset, nuoret ja aikuiset toimijoina. Artikkeleita osallisuudesta. Humanistinen ammattikorkeakoulu. Suomen Kuntaliitto, 90-106.

Sosiaalihuoltolaki 1301/2014. Saatavissa: <https://www.finlex.fi/fi/laki/alkup/2014/20141301>.

STM. 2012. Sosiaali- ja terveysministeriö. Lastensuojelu [viitattu 5.2.2015].
Saatavissa:

http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/lastensuojelu.

Suomen perustuslaki 731/1999. Saatavissa:

<http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/1999/19990731>.

Suomen sanojen alkuperä, etymologinen sanakirja 2 L-P 1995: Suomalaisen kirjallisuuden seura. Kotimaisten kielten tutkimuskeskus ja Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. Jyväskylä.

Taskinen, S. 2010. Lastensuojelulain soveltaminen. Helsinki: WSOYpro Oy.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. 2015. Lasten Kaste 2012-2015 - osaohjelma [viitattu 29.1.2015]. Saatavissa: http://www.thl.fi/fi/web/lapset-nuoret-ja-perheet/ajankohtaista/ohjelmat/lasten_kaste.

Toimitaan yhdessä! 2011. MLL. Nuorten osallistava koulutus -materiaali. Saatavissa Mannerheimin lastensuojeluliitosta.

Toimiva lastensuojelu -selvitysryhmän loppuraportti. 2013. Sosiaali- ja terveysministeriön raportteja ja muistioita 2013:19. Helsinki.

Tulensalo, L. & Ylä-Herranen, T. 2009. Avoimen dialogin ja verkostotyön mahdollisuudet lastensuojelussa. Teoksessa Tanskanen, I. & Timonen-Kallio, E. (toim.) Lastensuojelun hyvät työkäytännöt. Turun ammattikorkeakoulun oppimateriaaleja 44. Tampere: Juvenes Print, 22-35.

Turtiainen, P. 2001. Miten kuulla lasta? Esimerkkinä päiväkotilasten ja koululaisten haastattelut. tutkimuksia 2001:2. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus.

Tutkimuseettinen neuvottelukunta. 2012. Hyvä tieteellinen käytäntö ja sen loukkausepäilyjen käsitteleminen Suomessa. Tutkimuseettisen neuvottelukunnan ohje 2012 [viitattu 14.5.2015]. Saatavissa:

http://www.tenk.fi/sites/tenk.fi/files/HTK_ohje_2012.pdf

Unicef 1989. Yk:n lapsen oikeuksien yleissopimus. Ratifioitu Suomessa 1991 [viitattu 5.2.2015]. Saatavissa: <https://www.unicef.fi/lapsen-oikeudet/sopimus-kokonaisuudessaan/>.

Viholainen, N. 2010. Lasten kokemuksia osallisuudesta lastensuojelutarpeen selvityksessä. Itä-Suomen yliopisto, Sosiaalityön laitos. Pro gradu-tutkielma.

Vilkka H. & Airaksinen T. 2003. Toiminnallinen opinnäytetyö. Jyväskylä: Tammi.

Vornainen, R. 2001. Lapsen hyvinvointi. Teoksessa: Maritta Törrönen (toim.) Lapsuuden hyvinvointi. Yhteiskuntapoliittinen puheenvuoro. Helsinki: Pelastakaa lapset, 20-41.

Välivaara, C. 2006. Kuinka päästä lapsen kartalle lastensuojelussa? - lapsilähtöisiä lähestymistapoja vakaviin asioihin. Niilo Mäki Bulletin Oppimisvaikeuksien erityislehti 3/2006.

LIITTEET

LIITE 1. Kirje nuorten huoltajille

Hei!

Teemme opinnäytetyötä Lahden Ammattikorkeakoulun sosiaali- ja terveysalan oppilaitoksessa yhteistyönä LasSe -hankkeen (Lastensuojelutarpeen selvityksen kehittäminen Väli-Suomessa) kanssa. Opinnäytetyömme tarkoituksena on laatia nuorille suunnattu esite lastensuojelun tarpeen selvittämisestä. Esitteen tavoitteena on ymmärrettävän ja ikätasaisen tiedon antaminen nuorille, joista tehdään lastensuojelun tarpeen selvittämistä kunnissa. Esite on tarkoitettu jakaa valtakunnallisesti ja se tulee myös internettiin.

Teidän lapsenne on osallistumassa tämän esitteen laatimiseen osana hänen sijaishuoltopaikkansa toimintaa. Esitteen laatimisen ja suunnittelemisen yhteydessä tulemme tapaamaan lastanne sijaishuoltopaikassa kevään 2015 aikana. Esitteen laatimiseen osallistuminen tapahtuu vapaaehtoisesti ja täysin anonymisti. Valmiiseen esitteeseen tai opinnäytetyömme raporttiin ei tule minkäänlaista mainintaa lapsestanne, ei nimiä tai kuvia eikä myöskään minkäänlaista mainintaa sijaishuoltopaikasta.

Mikäli teillä on asiasta jotain kysyttävää, voitte olla meihin päin yhteydessä joko puhelimitse tai sähköpostilla. Alla on yhteystietomme.

Terveisin,

Tiina Oksala

p. 040-5122621

tiina.jarvinen2@student.lamk.fi

Leena Puumalainen

044-5378642

leena.puumalainen1@student.lamk.fi

LIITE 2. Palautekysely nuorille

PALAUTE TOIMINNASTA

1. SAITKO ALUSSA TARPEEKSI TIETOA MIHIN OLIT RYHTYMÄSSÄ? (mm. oliko sinulla vapaus valita osallistumisesta, selvitetttiinkö sinulle mahdollisuudesta kieltäytyä)

2. MITEN MIELESTÄSI ESITTEEN LAATIMINEN SUJUI? (mm. oliko aikaa riittävästi, yhteistyö muiden kanssa)

3. MITEN SINUT HUOMIOITIIN? KOITKO SAANEESI VAIKUTTAA? (mm. kuunneltiinko sinua, saitko tuoda esille näkemyksiäsi, ideoitasi, ajatuksiasi)

4. MITÄ OLISIT TEHNYT TOISIN? (parannusehdotuksia, kritiikkiä)

5. MUITA KOMMENTTEJA?

Kiitos palautteestasi! ☺

LIITE 3. Opinnäytetyön tuotos

Sinulla on oikeus:

Rakkauteen ja huolenpitoon

Turvalliseen kasvuympäristöön

Viettä aikaa läheisesi kanssa

Koulunkäyntiin ja opiskelurauhaan

Tietää ja saada tietoa

Olla oma itsesi

Vapaa-aikaa, harrastuksiin, lepoon

Ilmaista mielipiteesi

Puhua omista asioistasi

Tasa-arvoon

Tietää omat oikeutesi

Olla kokematta väkivaltaa tai minkäänlaisia kaittain kohtelua

Mitä jos asiat eivät ole ihan niin kuin pitäisi?

Silloin kun joku työntekijä tai muu henkilö on huolissaan siitä miten voit tai ovatko asiat kotonasi kunnossa, hän on yhteydessä sosiaalihuollon työntekijään. Lastensuojeluasias voi tulla viereille lastensuojeluilmoituksen lisäksi myös sinun tai vanhempiisi yhteydenoton kautta.

Seivitetään, mitä sinulle kuuluu?

Lastensuojelun tarvetta selvittäessä työntekijät arvioivat yhdessä sinun ja vanhempiesi kanssa perheenne arkea, voimavaroja ja muutostarpeita sekä mahdollisesti tarvitsemaanne eukea. Työntekijät haluavat siis tietää, miten sinä ja perheesi voitte.

Miksen tämä tapahtuu?

Lastensuojelun työntekijät järjestävät tapaamisia sinun ja vanhempiesi kanssa. Tapaamisissa **kuullaan sinun näkemyksiä** tilanteestasi sekä vanhempiesi ajatuksia sinusta, ajasteasi ja heidän omasta vanhemmuudestaan.

Tapaamisissa voi olla paikalla myös sinulle tuttuja aikuisia ja tapaamisia voidaan järjestää esimerkiksi koulussa tai teillä kotona. Työntekijät voivat tarvittaessa olla myös yhteydessä sinulle läheisiin henkilöihin tai muihin tahoihin.

Entä sinun huomioiminen?

Sinun kanssasi sovitaan omista tapaamisista, joissa käydään läpi sinun arkeesi liittyviä asioita ja saat mahdollisuuden kertoa omista ajatuksistasi.

Tapaamisissa kuullaan sinun toiveesi, mielipiteesi ja tarpeesi. On tärkeää, että työntekijät ja muut aikuiset tietävät, mitä mieltä sinä olet asioista. **Kerro siis mitä ajattelet!**

Jos sinulla on vaikeaa tai paha olla tai jokin asia huolestuttaa sinua, kerro siitä lastensuojelun työntekijälle. Työntekijän tehtävänä on yhdessä sinun ja vanhempiesi kanssa miettiä eri vaihtoehtoja sinun ja perheesi tukemiseksi.

Asiat, jotka mietityttävät minua tai joita haluan kysyä:

Asiat, jotka ovat elämästäni hyvin:

Asiat, joihin kaipaisin tukea:

Mistä tietän?

Kun sinun ja vanhempiesi ajatuksia sekä mahdollisesti muiden aikuisten tai läheisten näkemyksiä on kuunneltu, lastensuojelun sosiaalihuollon työntekijä arvioi, tarvitsetteko te lastensuojelun tukitoimia. Tapaamisista kirjoitetaan yhteenveto, jossa kuvataan myös sinun ja vanhempiesi näkemyksiä tilanteestasi.

Jos tarvitsette apua tai tukea, sinusta tulee lastensuojelun asiakas ja sinua ja perhettäsi autetaan **voimavarojen** tavoitteiden mukaisesti.

Yhteystiedot

Sinun sosiaalihuollon työntekijäsi on:

Nimi: _____
 Puhelinnumero: _____
 Sähköposti: _____

Lisätietoja: _____

Iltaisin, öisin, viikonloppuisin apua antaa: _____

Mistä lisää tietoa:

www.lastensuojelu.info
www.asiaalastensuojelusta.fi
www.mil.fi
www.mil.fi/nuortennetti/

Esite on työstetty opinnäytetyönä yhteistyössä lastensuojelun asiakasnuorten kanssa

LasSe —hanke

Sinulla on oikeus hyvään elämään!

Sinulla on oikeus olla oma itsesi ja samanarvoinen kuin muut!

Asiaan lastensuojelun tarpeen selvittämisestä

Lastensuojelussa on kyse sinun hyvinvoinnistasi, turvallisuudestasi ja tulevaisuudestasi!